

การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาที่เกิดขึ้นในโครงการออกแบบและก่อสร้างวัด

6.1 การเปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดในสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

บทบาทของวัดในสังคมไทยในอดีต ชุมชนส่วนใหญ่ที่มีหมู่บ้านเป็นหน่วยหลัก มักจะมีวัดตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้านและวัดมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางสำหรับการสมาคมหรือการดำเนินชีวิตในสังคมและเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมชีวิตในชนบทจะดำเนินอยู่รอบๆวัดเพราะประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่อยู่เหนือจิตใจของชาวไทยเปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของครอบครัวคนไทยในอดีต

สำหรับหน้าที่ละความสำคัญของวัดนั้น นอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับการประกอบกิจกรรมทางศาสนา วัดยังทำหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งหรือศูนย์กลางของชุมชนเป็นสถานที่ที่ประชาชนจะมาร่วมพิธีและกิจกรรมต่างๆทั้งทางสังคมและทางศาสนาวัดเป็นแหล่งสำหรับการฉลองกันในทุกชั้นตอนของชีวิต
2. เป็นโรงเรียน วัดในสมัยก่อนเป็นแหล่งการศึกษาแห่งแรกและแห่งเดียวที่ให้ความรู้กับราษฎร โดยให้ทั้งความรู้และวิชาชีพ โดยวัดเป็นโรงเรียนและมีพระภิกษุเป็นอาจารย์ ยิ่งกว่านั้นวัดยังเป็นแหล่งการศึกษาสำหรับภิกษุสงฆ์ภายในวัด
3. เป็นสถานที่ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และปลอบใจ จะมีชาวบ้านมาที่วัดเพื่อนขอคำแนะนำหรือปรึกษาหรือเจ้าอาวาสร์ภิกษุบางรูป เกี่ยวกับปัญหาต่างๆในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คลายความทุกข์และกังวลไปได้
4. เป็นสถานพยาบาลและสถานจ่ายยา วัดเป็นสถานที่พักพิงสำหรับผู้เจ็บป่วย คนพิการ ทูพพลภาพหรือวิกลจริต ผู้ถูกทอดทิ้ง บุคคลเหล่านี้ถ้าไม่มีครอบครัวหรือครอบครัวไม่สามารถช่วยได้มักจะมาอาศัยอยู่ที่วัด
5. เป็นสถานที่สงเคราะห์และพักพิงสำหรับผู้ยากจน คนชรา และเด็กกำพร้า บางครั้งก็เป็นที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับคนเดินทางมาจากที่อื่น
6. เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นศูนย์กลางการเล่นกีฬา
7. เป็นที่ทำธุรกิจ ชาวบ้านอาจเช่าที่ดินปลูกบ้านในราคาถูกด้วยค่าเช่าในราคาถูก วัดอาจให้ความช่วยเหลือในกริอุณเงิน เช่น การให้ยืมเงินและข้าวของเครื่องใช้หรือรับฝากเงินตามแต่กรณี

8. เป็นแหล่งจ่ายน้ำดื่ม น้ำใช้ให้แก่ประชาชน วัดอาจมีบ่อน้ำ สระน้ำ หรือถังเก็บน้ำ ที่ให้บริการแก่ชุมชนที่อยู่รอบๆวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง
9. เป็นแหล่งข่าวหรือศูนย์รวมข่าว วัดจะเป็นสถานที่ปิดประกาศแจ้งความจากทางราชการ เจ้าอาวาสกับชาวบ้านจะมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารต่างๆ วัดทำหน้าที่เป็นสโมสรที่ประชาชนจะมีโอกาสมาพบปะสังสรรค์กันในวันทำบุญ หรือในวันเทศกาลและวันนักขัตฤกษ์
10. เป็นฉาปนกิจสถานและเป็นที่เกิดศพ

บทบาทของวัดในสังคมไทยปัจจุบัน

1. วัดเป็นแหล่งของการศึกษาในหลาย ระดับ เช่น เป็นที่ตั้งของโรงเรียนประจำชุมชน ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประถม มัธยม และอาชีวศึกษา นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังเป็นที่ตั้งของสถานฝึกสอนหรือฝึกอบรมความรู้วิชาชีพอื่น เช่น ความรู้เรื่องสมุนไพร กายภาพบำบัดแผนโบราณและโหราศาสตร์ เป็นต้น
2. วัดเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านศิลปะและการช่างต่าง ๆ ปัจจุบัน นักเรียน นักศึกษาจำเป็นต้องอาศัยวัดบางแห่งเป็นสถานศึกษาค้นคว้าทางด้านศิลปะและการช่างแขนงต่าง ๆ เช่น ประติมากรรม จิตรกรรมและสถาปัตยกรรม ฯลฯ
3. วัดเป็นศูนย์กลางการบริการชุมชนพื้นฐานในบางเรื่อง เช่น การใช้พื้นที่บางส่วนของวัดตลาดนัดประจำชุมชน ใช้เป็นสถานที่พบปะหรือประชุมของสมาชิกในชุมชน ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจหรือสนามเด็กเล่น เป็นต้น
4. วัดบางวัดที่มีพื้นที่กว้างมาก แล้วไม่ได้ใช้ประโยชน์ปลูกสร้างอาคารก็จะเปิดโอกาสให้เอกชนเช่าที่จัดสร้างเป็นที่อยู่อาศัยหรืออาคารพาณิชย์ หรือบางที่มีการเช่าไปประกอบกิจกรรมอันไม่เหมาะสมที่จะตั้งอยู่ใกล้ศาสนสถานเช่น นำไปตั้งสถานที่ประกอบกิจการอุตสาหกรรมขนาดย่อมหรือสถานเริงรมย์ก็มี
5. วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ วัดบางวัดมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญและมีสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะหรือโบราณสถานโบราณวัตถุ ตลอดจนเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้าไปเยือน จึงก่อให้เกิดธุรกิจเพื่อการบริการต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ของวัดหรือพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ที่จอดรถ ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น

จากการที่วัดได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ในอดีตเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมและยุคสมัยในปัจจุบัน ส่งผลให้ลักษณะทางกายภาพของวัดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม การออกแบบวางผัง การใช้พื้นที่วัดเพื่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ หรือการ

เปลี่ยนแปลงของกิจกรรมร่วมกันระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส วัดจึงต้องปรับตัวให้มีกิจกรรมเด่น ซึ่งเป็นลักษณะการดำเนินกิจกรรมของแต่ละวัดเช่น วัดที่ปรับตัวให้มีบทบาทเน้นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวและการทำบุญ หรือวัดที่มีกิจกรรมเพื่อการศึกษา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมโรงเรียนสอนศาสนาและโรงเรียนให้การศึกษาทั่วไปในระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยม ศึกษา ในขณะเดียวกันวัดในสังคมเมืองก็ต้องปรับตัวเองเพื่อจูงใจให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญในวัด จึงมีการสร้างความสนใจและเน้นจุดเด่นไปในทางด้านความสวยงามของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ทำให้เกิดเป็นอาคารสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหรือมีการเพิ่มประโยชน์ใช้สอยอื่นๆเข้าไปซึ่งทั้งหมดที่กล่าวออกมานี้ถูกสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนทางด้านงานสถาปัตยกรรม

6.2 ปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในโครงการออกแบบและก่อสร้างวัด

การก่อสร้างวัดในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. การออกแบบก่อสร้างวัดในกรณีที่เป็นการสร้างวัดใหม่ทั้งหมด
2. การออกแบบก่อสร้างอาคารเสนาสนะใหม่ในเขตวัดเดิม

จากการศึกษาโครงการออกแบบก่อสร้างวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่าการออกแบบและก่อสร้างวัดในกรณีแรกนั้น มีกฎหมายควบคุมในส่วนของขั้นตอนการดำเนินการขออนุญาตในเรื่องการขออนุญาตในการสร้างวัด ตั้งวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ซึ่งมีการออกกฎกระทรวงที่ 1 ออกความตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ในปัจจุบันอยู่ในการดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งในการดำเนินการเป็นเพียงขั้นตอนการขออนุญาตเพื่อแจ้งให้ทราบเท่านั้นการดำเนินการมีแต่ส่งผ่านเพื่อบอกกล่าวขึ้นไปตามขั้นตอน ถึงแม้ว่าจะมีการส่งแบบเพื่อประกอบการขออนุญาตแต่มีเพียงผังบริเวณ ผังพื้น รูปด้าน รูปตัด อย่างไม่ละเอียดเท่านั้น ในเรื่องของ การตรวจและพิจารณาแบบอาคารเสนาสนะนั้นไม่มีการคัดค้านถึงความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม และเรื่องของการความปลอดภัยในโครงสร้าง สุดท้ายต้องปล่อยให้ทางวัดดูแลในการก่อสร้างเอง

ในกรณีที่ 2 โครงการออกแบบก่อสร้างอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ในเขตวัดเดิม จากการศึกษาพบว่า ไม่มีการควบคุมดูแลมาตรการควบคุม หรือกฎหมายควบคุมใดเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการดังกล่าว ในการก่อสร้างทางวัดสามารถดำเนินการก่อสร้างได้เองโดยไม่ต้องมีการขออนุญาต หรือแจ้งให้หน่วยงานทางภาครัฐหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ จะมีการแจ้งให้ทราบก็เฉพาะในบางกรณีที่ทางวัดต้องการความอนุเคราะห์จากหน่วยงานนั้น เช่น ต้องการแบบที่ใช้ในการก่อสร้าง หรือต้องการปรึกษาในการก่อสร้างอาคารต่างๆ ซึ่งส่วนมากจะเป็นวัดต่างจังหวัดหรือวัดที่ขาดแคลนทุนทรัพย์จากสาเหตุนี้จึงทำให้การก่อสร้างวัดในปัจจุบันไม่มีขั้นตอนละการดำเนินการที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน

การควบคุมดูแลอาคารทางศาสนาใน พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

กฎหมายอาคารในปัจจุบันพบว่า กฎหมายที่ใช้บังคับกับอาคารทางศาสนาในเรื่องของการออกแบบและก่อสร้างวัดนั้น ไม่มีบังคับใช้ เนื่องจากตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 นี้ ไม่มีผลบังคับใช้กับอาคารทางศาสนา โดยตามเนื้อหาของกฎหมายที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

หมวดที่ 1 บททั่วไป มาตรา 7

ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงยกเว้น ผ่อนผันหรือ กำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติ ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าทั้งหมด หรือบางส่วน เกี่ยวกับอาคารดังต่อไปนี้

(4) โบราณสถาน วัดวาอาราม หรืออาคารต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อการ ศาสนาซึ่งมีกฎหมาย ควบคุมการก่อสร้างไว้แล้วโดยเฉพาะ

ซึ่งจากพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจรัฐมนตรีสามารถออกกฎกระทรวงมาควบคุมอาคาร ดังกล่าว แต่ไม่ปรากฏว่ามีการออกกฎกระทรวงขึ้นมาบังคับใช้แต่อย่างใด จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2528 ได้มีการออก กฎกระทรวงฉบับที่ 9 ซึ่งมีเนื้อความว่า

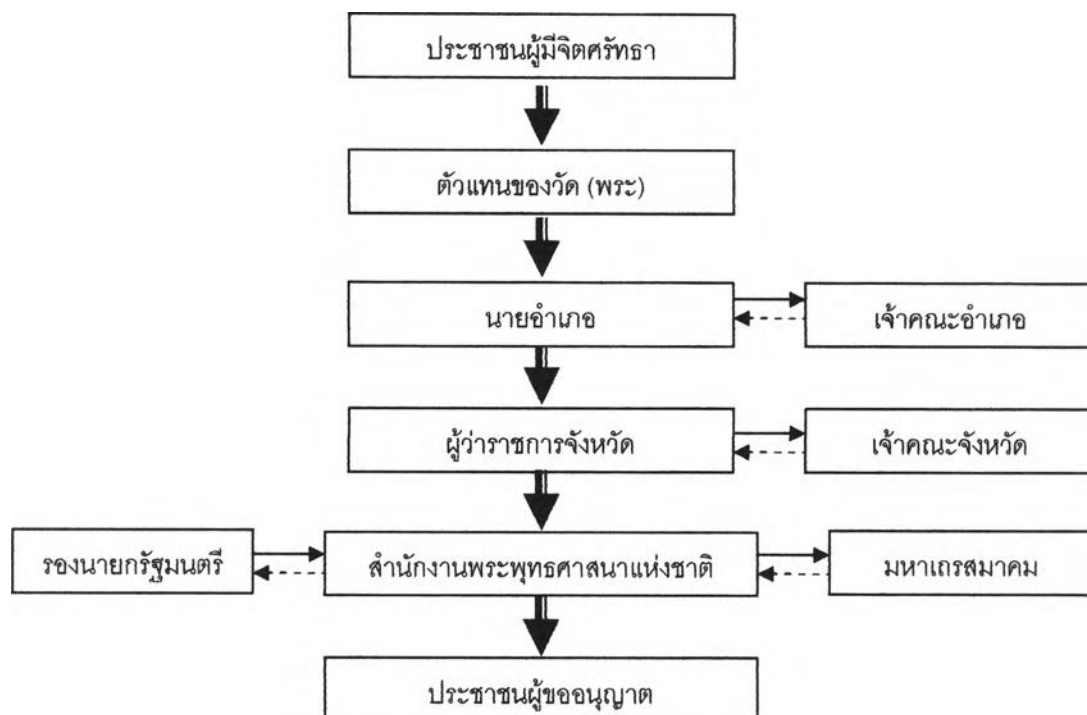
ข้อ 1 ให้อาคารดังต่อไปนี้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องขออนุญาตตามมาตรา 21 มาตรา 22 มาตรา 23 มาตรา 24 มาตรา 32 มาตรา 33 และมาตรา 34

(4) โบราณสถาน วัดวาอาราม หรืออาคารต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อการศาสนา ซึ่งมี กฎหมายควบคุมการก่อสร้างไว้แล้วโดยเฉพาะ

ซึ่งจากการออกกฎกระทรวงฉบับนี้เป็นการให้อำนาจกับวัด และอาคารทางศาสนา สามารถดำเนินการออกแบบและก่อสร้างได้เองอย่างอิสระไม่ต้องมีการควบคุมใดๆ ทำให้มีทั้ง ข้อดีและข้อเสียในการดำเนินโครงการ ทำให้เกิดเป็นปัญหาต่างในแต่ละช่วงของการดำเนิน โครงการ ดังนี้

6.2.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นช่วงก่อนการก่อสร้างโครงการ

เริ่มต้นโครงการ

ผังภาพที่ 6.1 ขั้นตอนการดำเนินการขออนุญาตสร้างวัด

ที่มา : กองพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

6.2.1.1 ปัญหาในเรื่องการเริ่มต้นโครงการ

จากการศึกษาพบว่าในการเริ่มต้นดำเนินโครงการนั้น ผู้เริ่มต้นโครงการซึ่งอาจจะเป็นประชาชนผู้มีจิตศรัทธา หรืออาจจะเป็นวัดหรือตัวแทนของวัดนั้นไม่ทราบว่าควรจะเริ่มดำเนินการดำเนินการอย่างไร เนื่องจากมีการสับสนในเรื่องของหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลซึ่งในปัจจุบันนี้อำนาจในการดูแลและรับผิดชอบวัดที่พระราชอาณาจักรเป็นของสำนักงานพุทธฯ (กรมการศาสนาเดิม) เป็นองค์อธิสละขึ้นอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี โดยส่วนมากจะเกิดการสับสนระหว่างสำนักพุทธฯและกรมศิลปากร ซึ่งในภาระและหน้าที่ของกรมศิลปากรนั้นจะรับผิดชอบและดูแลวัดเฉพาะวัดที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเท่านั้น ดังนั้นในการเริ่มต้นติดต่อหรือขออนุญาตต่างๆจะต้องติดต่อโดยตรงกับสำนักงานพระพุทธฯ เว้นแต่ในกรณีที่วัดต้องการความช่วยเหลือในเรื่องของแบบในการก่อสร้าง นอกจากขอความอนุเคราะห์จากฝ่ายออกแบบและก่อสร้างของสำนักพระพุทธฯแล้ว ทางวัดสามารถขอความอนุเคราะห์จากสำนักสถาปัตยกรรมศิลปากรให้ช่วยออกแบบอาคารได้ ส่วนในเรื่องของระยะเวลาในการออกแบบต้องใช้เวลามากเพราะจากไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของกรมศิลปากร ความสับสนของหน่วยงานทั้งสองหน่วยงานนี้จึงน่าจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบทั่วถึงสำหรับผู้ที่จะดำเนินโครงการออกแบบและก่อสร้างวัด

6.2.1.2 ปัญหาเรื่องขั้นตอนในการดำเนินการขออนุญาต

ในกรณีนี้จะทำการศึกษาปัญหาในการดำเนินโครงการจากขั้นตอนการขออนุญาตในการก่อสร้างวัดในแบบที่ 1 คือการก่อสร้างวัดใหม่ทั้งหมด และนำผลของการศึกษานี้ไปปรับใช้กับการดำเนินการขออนุญาตในการก่อสร้างวัดในกรณีที่ 2 คือการก่อสร้างอาคารเสนาสนะเพิ่มขึ้นในเขตวัด จากแผนผังแสดงขั้นตอนในการดำเนินการขออนุญาตนั้นเริ่มต้นโดยทางประชาชนผู้มีจิตศรัทธามีความประสงค์จะสร้างวัดแล้วส่งต่อไปในหน่วยของส่วนท้องถิ่นในระดับอำเภอและส่วนจังหวัด จนมาถึงขั้นตอนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งต้องทำการตรวจสอบข้อมูลของทางวัดที่ส่งมาทั้งหมดเพื่อพิจารณาเสนอต่อมหาเถรสมาคมให้อนุมัติ ในขั้นตอนนี้พบว่ามีปัญหาในเรื่องของการดำเนินงานล่าช้า เนื่องจากการขออนุญาตสร้างวัดทั่วประเทศมุ่งตรงสู่ส่วนกลางคือสำนักพุทธเพียงแห่งเดียว โดยเฉพาะในกรณีที่วัดไม่มีแบบก่อสร้างเอง จำเป็นต้องขอความอนุเคราะห์ให้ทางสำนักงานพุทธเป็นผู้ออกแบบให้ ซึ่งจะทำให้การดำเนินการล่าช้ามากขึ้นกว่าเดิม โดยทางวัดจะต้องรอและไม่สามารถคาดการณ์ระยะเวลาได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ทางวัดจะต้องช่วยเหลือตัวเองโดยการหาผู้มาออกแบบและก่อสร้างเอง ซึ่งในบางครั้งการใช้คนในกลุ่มนี้ไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องของการออกแบบสถาปัตยกรรมวัด จึงทำให้เกิดเป็นปัญหาตามมาภายหลัง

6.2.1.3 ปัญหาเรื่องหน่วยงานที่รับผิดชอบของรัฐบาล

จากการศึกษาหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องของการออกแบบและการก่อสร้างวัด มีหน่วยงานทางรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง 2 หน่วยงานได้แก่

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีย
2. สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร

เป็นปัญหาในเรื่องของภาระและหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของการออกแบบและก่อสร้างวัด ซึ่งคือฝ่ายออกแบบและก่อสร้าง กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งรับหน้าที่ดูแลวัดทั้งหมดทั้งราชอาณาจักรซึ่งในปัจจุบันมีวัดอยู่ในความดูแลทั้งหมดประมาณ 30,000 วัด ส่วนสำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากรไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบวัดทั้งหมด ซึ่งกรมศิลปากรจะดูแลรับผิดชอบเฉพาะวัดที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเท่านั้น แต่หากว่าทางวัดต้องการให้กรมศิลปากรช่วยในเรื่องของการออกแบบก็สามารถขอความอนุเคราะห์ได้ จากการศึกษาข้อมูลงานที่เข้ามาในหน่วยงานทั้งสองหน่วยงานนี้พบว่า จำนวนงานที่เข้ามาในส่วนของการออกแบบและการบริการงานก่อสร้างนั้นมีจำนวนมากและไม่สัมพันธ์กันกับจำนวนบุคลากรในหน่วยงานในหน่วยงานที่มีในปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนงานในแต่ละปีเทียบอัตราส่วนกันระหว่างจำนวนงานและจำนวนบุคลากรในหน่วยงาน ดังนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ตำแหน่ง	จำนวน
สถาปนิก	1
วิศวกร	1
นายช่างเขียนแบบ ปวส.	1
ช่างเขียนแบบ ปวช.	2
นายช่างโยธา(ควบคุมการก่อสร้าง)	3
ช่างโยธา	5
รวม	13

ตารางที่ 6.1 ตารางแสดงจำนวนบุคลากรในฝ่ายแบบและก่อสร้างสถาปัตยกรรม

ที่มา : ฝ่ายกองออกแบบและก่อสร้าง 13 กุมภาพันธ์ 2548

ปี	จำนวนงานทั้งหมด	จำนวนงานออกแบบและ ก่อสร้างคิดเป็นประมาณ 70 %
2545	700	490
2546	654	459
2547	743	520

ตารางที่ 6.2 : แสดงจำนวนงานทั้งหมดที่เข้าฝ่ายออกแบบและก่อสร้าง พ.ศ. 2545-2547

ที่มา : ฝ่ายออกแบบและก่อสร้าง 18 กุมภาพันธ์ 2548

งาน	จำนวน
1. งานซ่อมแซมบูรณะวัดและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์	40
2. งานออกแบบวัดใหม่	12
3. งานออกแบบอาคารอื่น เช่น ศาลาการเปรียญ หอพระไตรปิฎก	10
4. งานควบคุมการก่อสร้างวัด	10
5. งานคำนวณแบบและประมาณราคา	7
6. งานตรวจสอบและประเมินสภาพอาคาร	5
7. งานวางแผนโครงการสำนักพระพุทธศาสนาในเขตพื้นที่อื่นๆ	7
8. อื่นๆ	9
รวม	100

ตารางที่ 6.3 : แสดงประเภทของงานทั้งหมดที่เข้าฝ่ายออกแบบและก่อสร้าง พ.ศ. 2545-2547

ที่มา : จากหนังสือรับ ฝ่ายออกแบบและก่อสร้าง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

จากข้อมูลแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าจำนวนงานที่เข้าฝ้ายออกแบบและก่อสร้างนั้นมีจำนวนมากเกินความสามารถของหน่วยงานที่จะปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและรวดเร็วตรงตามความต้องการของทางวัดได้ เมื่อเทียบกับอัตราส่วนของจำนวนบุคลากรในหน่วยงาน อีกทั้งในขั้นตอนและกระบวนการทำงานในระบบราชการ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การทำงานล่าช้ามากขึ้น เนื่องจากจะต้องผ่านกระบวนการและกลุ่มผู้พิจารณาในหลายลำดับขั้นตอน

สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร

ตำแหน่ง	จำนวน
สถาปนิก	12
วิศวกร	7
วิศวกรไฟฟ้า	2
นายช่างศิลปกรรม	1
เขียนแบบ	5
รวม	27

ตารางที่ 6.4 แสดงจำนวนบุคลากรสำนักสถาปัตยกรรม

ที่มา : สำนักสถาปัตยกรรม 2 มีนาคม 2548

ปี	จำนวนงานออกแบบทั้งหมดที่เป็นนโยบายของรัฐบาล
2546	300
2547	190
2548	200

ตารางที่ 6.5 แสดงจำนวนงานทั้งหมดที่เข้าสำนักสถาปัตยกรรม

ที่มา : สำนักสถาปัตยกรรม 2 มีนาคม 2548

สาเหตุและปัจจัยของปัญหาที่เกิดขึ้น

จากการการศึกษาและการสัมภาษณ์พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการดำเนินการหรือปัญหาในเรื่องของหน่วยงานที่รับผิดชอบนั้น มีสาเหตุมาจากนโยบายของรัฐบาลซึ่งพบว่าการสนับสนุนหรือให้ความสำคัญกับการทำนุบำรุงสถาปัตยกรรมทางศาสนาอย่างแท้จริง ถึงแม้ว่ารัฐจะพยายามเน้นให้เห็นถึงคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ แต่ในบางครั้งได้มองข้ามในส่วนของการให้บริการทางด้านงานออกแบบและก่อสร้างดังที่ทราบจากอัตราส่วนระหว่างจำนวนของงานและจำนวนของบุคลากรที่ให้บริการ และยังพบว่าในปัจจุบันพบว่ารัฐยังมี

นโยบายที่จะลดบุคลากรให้มีจำนวนน้อยลงอีกซึ่งในอนาคตหากมีการลดลงจริง การให้บริการของงานในประเภทนี้คงจะมีประสิทธิภาพลดลงกว่าในปัจจุบันและไม่สามารถดูแลทั่วถึง แม้ว่า จะมีการแยกส่วนพุทธมณฑลมาตั้งเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แต่ก็ยังไม่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องบุคลากรในฝ่ายออกแบบและก่อสร้าง ซึ่งมีสถาปนิกและวิศวกรเพียงแค่ 1 คน และขาดสถาปนิกในสาขาอื่น เช่น ภูมิสถาปนิกหรือผู้ควบคุมงานทางด้านสถาปัตยกรรมไทย โดยเฉพาะ ข้อมูลอีกหนึ่งประเด็นที่สามารถยืนยันได้ในเรื่องนโยบายของรัฐคือ ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยของภาครัฐได้มีการเปิดสอนในหลักสูตรสถาปัตยกรรมไทยโดยตรง คือมหาวิทยาลัยศิลปากรและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมไทย

จำนวนของสถิติผู้จบการศึกษา / ทำงานในสาขาสถาปัตยกรรมไทย

: มหาวิทยาลัยศิลปากร

เริ่มปี การศึกษา	จบปี การศึกษา	จำนวน	ทุน	หลังจบการศึกษา		
				งานไทย	ศึกษาต่อ	หน่วยงานรัฐ
2537	2542	5	-	5	-	-
2538	2543	17	-	1	-	-
2539	2544	8	-	1	-	-
2540	2545	17	-	2	-	1
2541	2546	10	-	2	-	-
2542	2547	24	10	4	-	-
2543	2548	30	7	2	5	-
2544	2549	23	5	-	4	1
↓ 2545	2550	-	-	-	-	-
รวมถึงปี 2549		158	22	17	9	2

ตารางที่ 6.6 แสดงจำนวนของสถิติผู้จบการศึกษา / ทำงานในสาขาสถาปัตยกรรมไทย

ที่มา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

จำนวนของสถิติผู้ที่จบการศึกษา / ทำงานในสาขาสถาปัตยกรรมไทย

: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เริ่มปี การศึกษา	จบปี การศึกษา	จำนวน	ทุน	หลังจบการศึกษา		
				งานไทย	ศึกษาต่อ	หน่วยงานรัฐ
2539	2544	5	5	2	1	2
2540	2545	3	3	1	1	-
2541	2546	4	4	1	2	-
2542	2547	9	9	2	-	1
2543	2548	6	6	1	-	3
2544	2549	6	6	-	-	-
2545	2550	5	5	-	-	-
↓ 2546	2551	5	5	-	-	-
รวมถึงปี 2549		43	43	7	3	6

ตารางที่ 6.7 แสดงจำนวนของสถิติผู้ที่จบการศึกษา / ทำงานในสาขาสถาปัตยกรรมไทย

ที่มา : ภาควิชาสถาปัตยกรรมไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แสดงการสิ้นสุดการให้ทุนการศึกษา

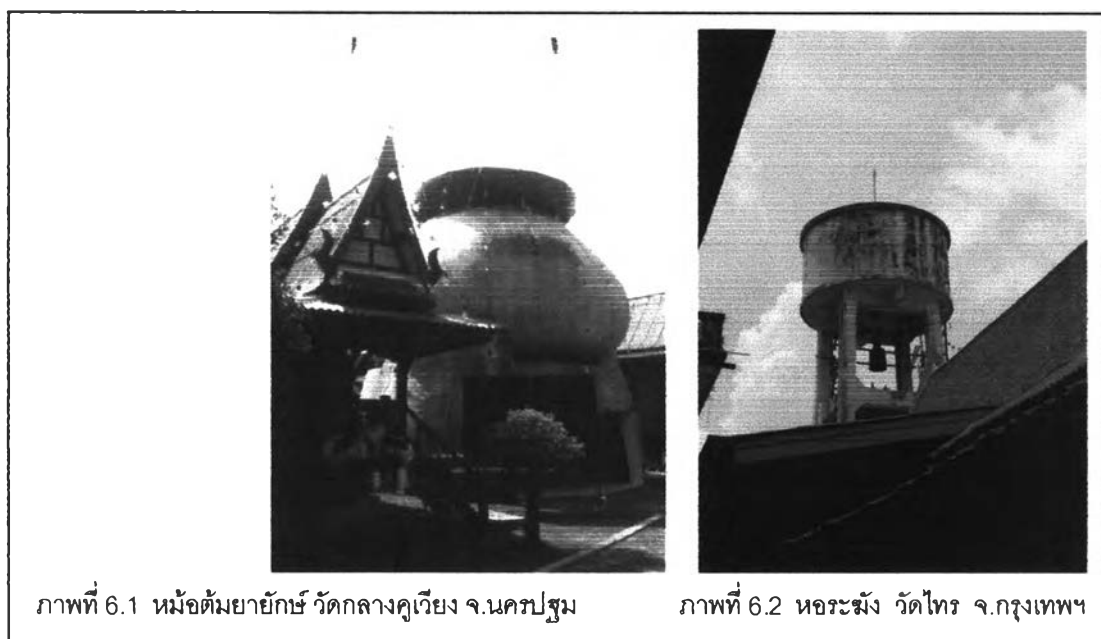
จากสถิติบัณฑิตที่จบในสาขานี้พบว่า บัณฑิตที่จบออกมาไม่สามารถหางานทำที่ตรงตามสาขาวิชาที่เรียนมาได้ บัณฑิตที่จบออกมาและได้ทำงานทางด้านสถาปัตยกรรมไทยนั้นส่วนใหญ่จะเป็นอาจารย์ อยู่ตามมหาวิทยาลัย ส่วนในหน่วยงานของภาครัฐนั้นมีจำนวนน้อยมากที่จะได้เข้าทำงาน เนื่องจากมีอัตราในการรับน้อยและการแข่งขันสูงถึงแม้ว่าในหลักสูตรสถาปัตยกรรมไทยนั้น เป็นหลักสูตรที่รัฐบาลให้ทุนในการเรียนซึ่งโดยปกติแล้ว หลังจากศึกษาจบนักเรียนทุนของรัฐบาลจะต้องทำงานเพื่อใช้ทุน แต่หลังจากศึกษาจบหลักสูตรกลับพบว่าไม่มีการบรรจุหรือได้ทำงานในส่วนหนึ่งของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับที่เรียนมาแต่อย่างใด ทั้งที่สถาบันการศึกษามิการผลิตบัณฑิตที่สามารถเข้ามาทำงานเกี่ยวข้องกับการออกแบบและก่อสร้างวัดได้

ช่วงการออกแบบโครงการ

6.2.1.4 ปัญหาเรื่องการออกแบบวางการวางผังวัด

1. ปัญหาเรื่องการแบ่งพุทธาวาสสังฆาวาสไม่ชัดเจน วัดบางวัดไม่มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสไว้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในวัดอย่างไม่เหมาะสม เช่น สร้างสถานบริการแก่ผู้มาเยือนรุกหรือเข้าไปใกล้ชิดเกินในเขตพุทธาวาส ทำลายบรรยากาศความสงบเยียบและความสง่างามของสิ่งก่อสร้างอันมีคุณค่าในเขตพุทธาวาส การสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ในบางครั้งอาจมีส่วนรบกวนการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์โดยมีการสร้างสิ่งปลูกสร้างรุกเข้าไปในเขตสังฆาวาส ซึ่งเป็นส่วนที่พำนักของภิกษุสงฆ์ก็ย่อมจะเป็นการรบกวนวิถีการประพฤติปฏิบัติของสงฆ์

2. ปัญหาสิ่งปลูกสร้างไม่เหมาะสม การมีสิ่งปลูกสร้างภายในบริเวณวัดมักจะมีไม่มีการวางผังแม่บทเต็มรูปแบบไว้ก่อน จะสร้างขึ้นต่างกาลต่างสมัยตามกำลังศรัทธาหรือทุนรอนที่ได้รับ ทำให้เกิดปัญหาการวางตำแหน่งอาคารย่อยหรือสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นภายหลังไปทำลายหรือบดบังความสง่างามของอาคารหลักคือ วิหาร อุโบสถและเจดีย์อาจไปทำลายคตินิยมดั้งเดิม เช่น เดิมเป็นพื้นที่เว้นว่างเป็นลานทรายตามคตินิยมเดิมเปรียบเสมือนห้วงมหาสมุทร มีเจดีย์เป็นเขาพระสุเมรุ และมีอาคารสำคัญอื่น ๆ เป็นทวีปทั้งห้า พร้อมทั้งใช้ประโยชน์ลานทรายนั้นเพื่อกิจประเพณีพื้นบ้านก็เกิดสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือปฏิรูปดลานทรายโดยความรู้เท่าไม่ถึงถ้ำการณ์ รวมทั้ง ปัญหาความไม่เหมาะสมของขนาดสัดส่วนอาคาร เช่น สร้างกุฏิขนาดใหญ่ประชิดกับอุโบสถ สร้างถึงเกือบน้ำสูงเท่ากับเจดีย์และหอระฆัง ทำสิ่งก่อสร้างใหม่ไปข่มความสง่างามและทำลายบรรยากาศความเคารพศรัทธาในสิ่งก่อสร้างเดิม

ภาพที่ 6.1 หม้อต้มยา ยักษ์ วัดกลางคูเวียง จ.นครปฐม

ภาพที่ 6.2 หอรระฆัง วัดไทร จ.กรุงเทพฯ

3. ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียง ปัญหานี้มักจะเกิดขึ้นกับวัดที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชนหรือตัวเมืองเพราะจะเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียงเป็นที่พักอาศัยและประกอบการค้าขาย มีการปลูกสร้างอาคารพาณิชย์เป็นตึกแถวสูง โอบล้อมบริเวณวัดทำให้สูญเสียทัศนียภาพที่ดีไป บางวัดก็ตัดที่ดินริมถนนให้เช่าสร้างเป็นอาคารพาณิชย์แล้วเหลือช่องทางเล็ก ๆ เปิดเข้าสู่ตัวบริเวณวัดเท่านั้นทำให้บรรยากาศที่สงบและร่มเย็นของศาสนสถาน

4. ปัญหาเรื่องความหนาแน่นของอาคาร ปัญหานี้มักจะเกิดขึ้นกับวัดในเมืองขนาดใหญ่ซึ่งมีพื้นที่จำกัดในการก่อสร้างในขณะที่วัดมีการขยายตัวเติบโต ได้รับการบริจาคและการทำบุญจากพุทธศาสนิกชน เพื่อสร้างอาคารถวายเป็นการทำบุญ โดยส่วนมากมักจะไปหนาแน่นในเขตสังฆาวาสในส่วนของหมู่กุฏิ ซึ่งในปัจจุบันมีทั้งการสร้างอาคารใหม่เป็นหลังติดกันจนแทบจะไม่มีช่องว่างระหว่างอาคาร หรือสร้างในลักษณะที่เป็นอาคาร 2-3 ชั้นขึ้นไป และในเขตพื้นที่ธรณีสงฆ์ซึ่งมีการแบ่งพื้นที่ให้เช่าเพื่อประกอบธุรกิจรวมทั้งภาครัฐและเอกชน ปัญหาความหนาแน่นนี้ส่งผลถึงสภาพแวดล้อมภายในวัดที่อาจจะแยลง หรือในเรื่องความปลอดภัย เช่น ในกรณีเกิดเพลิงไหม้ อาจจะทำให้เกิดไฟลุกลามได้รวดเร็วและเป็นอุปสรรคต่อความช่วยเหลือเนื่องจากการเข้าไม่ถึงของรถดับเพลิง

ภาพที่ 6.4 แสดงความ

หนาแน่นของการวางผังวัดในเขตสังฆาวาส วัดหัวลำโพง จ.กรุงเทพฯ

5. ปัญหาเรื่องการสร้างอาคารใหม่บดบังทัศนียภาพของอาคารเก่า เนื่องมาจากการสร้างอาคารใหม่ไม่มีการวางผังทำให้อาคารที่สร้างใหม่ไม่มีตำแหน่งที่เหมาะสม ในบางครั้งสร้างบังอาคารเดิม หรือสร้างสูงเกินและข่มอาคารสำคัญอื่นภายในวัด หรือมีลักษณะ การใช้สี และรูปทรงไม่กลมกลืนกับอาคารเดิม

ภาพที่ 6.5 การก่อสร้างที่ขัดตืออาคารเดิม วัดสะพาน จ. กรุงเทพฯ

ภาพที่ 6.6 แสดงการก่อสร้างที่ขัดติดอาคารเดิม วัดแก้วไพฑูรย์ จ. กรุงเทพฯ

สาเหตุและปัจจัยของปัญหาที่เกิดขึ้น

สาเหตุการเกิดขึ้นของปัญหานี้เกิดจากไม่มีเตรียมการหรือวางผังแม่บทในการก่อสร้างวัดทั้งหมดทำให้การก่อสร้างอาคารที่เกิดขึ้นภายหลังส่งผลกระทบต่ออาคารเดิมและมีส่วนทำให้รูปแบบของผังเสียไป ปัจจัยที่มีส่วนในการผลักดันให้เกิดสิ่งก่อสร้างมากขึ้นคือ การบริจาคเงินของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการสร้างอาคารขึ้นในวัด ละเจ้าอาวาสไม่สามารถจัดจิตศรัทธาได้จึงจำเป็นต้องใช้เงินบริจาคในส่วนนั้นเพื่อการพัฒนาวัด แสดงออกมาในรูปของอาคารและการก่อสร้าง ความรู้และความเข้าใจของผู้ออกแบบและเจ้าอาวาสไม่เพียงพอ ในเรื่องการวางผัง วัดอุประสงค์ของผู้บริจาคปัจจัยต้องการก่อสร้างในบริเวณนั้น และบริเวณของวัดมีพื้นที่คับแคบ

6.2.1.5 ปัญหาเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรม

1. ปัญหาเรื่องความเหมาะสมในการใช้ฐานานุศักดิ์ของสถาปัตยกรรม พบว่า วัดขนาดใหญ่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะวัดขนาดใหญ่หรือเป็นวัดที่เป็นพระอารามหลวงได้นำองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ใช้กับสถาบันพระมหากษัตริย์มาใช้กับสถาปัตยกรรมวัด เช่น การนำเครื่องยอดชั้นสูง ฉัตรและใช้จำนวนชั้นของฉัตรเท่ากับที่ใช้กับพระราชวังมาใช้ประดับหลังคาโบสถ์ ปัญหาเรื่องนี้เกิดจากการนำองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมมาใช้ไม่เหมาะสมกับฐานันดรศักดิ์ของผู้ใช้อาคาร องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในบางชนิดนั้นถูกสงวนไว้ให้กับชนชั้นพระมหากษัตริย์หรือเชื้อพระวงศ์เท่านั้นซึ่งในลำดับชั้นของเชื้อพระวงศ์ยังมีการแบ่งระดับฐานันดรศักดิ์และใช้ประกอบทางสถาปัตยกรรมแตกต่างกันถึงแม้ว่าการใช้ฐานานุศักดิ์ทางสถาปัตยกรรมนี้จะไม่มีการเขียนเป็นบทบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าในระดับชนชั้นไหนควรจะใช้อะไร องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมใดที่เหมาะสม หรือการนำไปใช้ในลักษณะใดถูกหรือผิด แต่ยังคงมีการสืบทอดต่อกันมาจากขนบธรรมเนียมโบราณราชประเพณีเดิม ซึ่งมีผู้รู้และทักท้วงในการนำองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมมาใช้ควรจะนำมาใช้ให้ถูกต้องตามฐานานุศักดิ์

ภาพที่ 6.7 แสดงการใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไม่เหมาะสม วัดหัวลำโพง จ. กรุงเทพฯ

ช่างในงานสถาปัตยกรรมไทยมีอยู่ 2 สายคือ ช่างหลวงและช่างชาวบ้าน อาจารย์เป็น สถาปนิกนาคายของช่างหลวง เพราะฉะนั้นการมองงานให้สวยหรือไม่สวยจะมองตามแบบของช่างหลวง โดยเน้นที่ขนาด สัดส่วน และรูปทรงของอาคารว่าต้องสมส่วนตามแบบของช่างหลวง การออกแบบวัดเน้นในเรื่องของประโยชน์ใช้สอยในการออกแบบมากกว่าหลักปรัชญาทางพุทธศาสนา ส่วนในเรื่องของงบประมาณนั้นไม่มีปัญหา เนื่องจากที่ได้รับมักจะใช้งบประมาณเพียงพอ การออกแบบการออกแบบงานสถาปัตยกรรมไทยนั้นที่จะต้องเน้นคือเรื่องของความสวยงาม ในเรื่องของรายละเอียดและส่วนประดับตกแต่ง ลวดลายประดับตามส่วนต่างๆ โดยสะท้อนออกมาในเส้นและทรงในงานสถาปัตยกรรม ซึ่งการออกแบบอาคารศาสนานั้นจะต้องถูกต้องเป็นไปตามจันท์ลักษณะที่กำหนดมาในการออกแบบสถาปัตยกรรมของช่างหลวง¹

2. ปัญหาเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันพบว่าการพัฒนาของวัดเพื่อให้เข้ากับสังคมในปัจจุบันนั้นมีการก่อสร้างอาคารทางศาสนาในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากประเพณีเดิมหรือคติความเชื่อในการสร้างวัดในอดีต ลักษณะอาคารเริ่มมีการใช้รูปทรงที่ฉีกแนวเปลี่ยนไปจากลักษณะของวัดในอดีตหรือการใช้วัสดุประเภทใหม่ที่ไม่คุ้นเคยกับอาคารทางศาสนา ดังที่เห็นปรากฏอยู่ทั่วไป แต่จากการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่สามารถบอกได้ว่าทิศทางการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใดมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมอย่างไร ถูกหรือผิดในการออกแบบงานนั้นๆ ซึ่งในการตัดสินใจในเรื่องของปัญหานี้ควรจะต้องมาจากสังคมเป็นผู้ตัดสินใจในการยอมรับของทิศทางการพัฒนาของสถาปัตยกรรมพุทธศาสนา ในบางกรณีสังคมอาจจะยอมรับได้และรับไม่ได้มีการออกมาคัดค้านถึงการไม่เหมาะสม เป็นปัญหาที่ไม่สามารถตัดสินใจหรือผิดได้อย่างชัดเจน

แต่ถ้าลองมองลึกเข้าไปในแก่นของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธศาสนาไม่ได้บัญญัติว่าการสร้างวัด สร้างโบสถ์ให้ออกมามีรูปร่างลักษณะดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพียงแต่ว่าอาคารทางศาสนาจะต้องรองรับกับการใช้งานได้ครบถ้วนเท่านั้น ดังนั้นถ้ารูปแบบของโบสถ์และวิหารจะเปลี่ยนแปลงไป ก็ไม่ผิดในแง่ของพุทธทศบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ การเกิดกรณีดังเช่นนี้อาจจะให้ลองมองถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาโดยแท้จริง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการออกแบบวัดในปัจจุบันอาจารย์มีความเห็นว่า ควรจะปล่อยให้วัดมีโอกาสคลี่คลายรูปแบบทางสถาปัตยกรรมบ้าง แต่ต้องตั้งอยู่ในหลักของพระพุทธศาสนาแต่ถ้าจะพูดในแง่ของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาตินั้น ควรจะมีการอนุรักษ์รูปแบบการออกแบบวัดที่

¹ สัมภาษณ์ ภิญญา สุวรรณศิริ, 26 มกราคม 2548.

สะท้อนลักษณะธรรมนิยมและประเพณีของวัฒนธรรมไทยซึ่งสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ก็ควรยืนอยู่บนพื้นฐาน ลักษณะสถาปัตยกรรมเดิม²

จากการศึกษาพบว่า ในความเป็นจริงการก่อสร้างอาคารทางศาสนาไม่ได้ถูกกำหนดไว้เป็นลักษณะตายตัวหรือมีข้อบังคับว่าโบสถ์หรือวิหารจะต้องมีลักษณะอย่างไรและมีขนาดเท่าใด แต่ได้มีพุทธบัญญัติของพระพุทธเจ้าที่บัญญัติอาคารทางศาสนาไว้ ดังนี้

ประเภทของอาคารพุทธสถานตามที่ปรากฏในวินัยปิฎก³ จะเห็นว่ามีรูปแบบของสถาปัตยกรรม 5 ชนิด ตามที่ทรงมีพุทธบัญญัติเกี่ยวกับเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) คือ วิหาร (วิหารโ) เรือนมุงแถบเดียว (อชฺชโยโค) ปราสาท (ปราสาท) เรือนโล้น (หุมมิมย์) และถ้ำ (คฺหา)

วิหาร สิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่พัก ตรงกับที่เรียกในปัจจุบัน คือ กุฏิหรือกุฏิ (แปลว่ากระท่อม) หรือในอีกความหมายหนึ่ง ลักษณะของวิหารเป็นกุฏิมีหลังคา มีปีกสองข้าง

เรือนมุงครึ่งเดียว โรงหรือร้านที่มุงแต่ซีกเดียว เพื่อเปิดอีกด้านหนึ่งให้โปร่ง ลักษณะคล้ายเพิงหมาแหงน คือ ร้านที่มุงข้างหน้าสูงหลังต่ำ ที่เป็นหลังคาเตไปข้างเดียว

ปราสาท คำกล่าวถึงปราสาท มีแต่กล่าวถึงชั้นของปราสาท...ไม่ได้กล่าวถึงหลังคา ชื่อนี้จึงแปลกันว่าเรือนชั้น

เรือนโล้น เป็นเรือนหลังคาที่มีลานพระจันทร์ส่องถึง ได้แก่ หลังคาตัด หมายถึงปราสาทคือเรือนชั้นที่มีหลังคาโล้น หรือเทียบได้กับตึกปัจจุบันที่ชั้นบนสุดเป็นดาดฟ้า

ถ้ำ หมายถึง ถ้ำอิฐ ถ้ำศิลา ถ้ำไม้ และถ้ำดิน หรือเป็นถ้ำในภูเขาอย่างเดียว อีกอย่างหนึ่งเป็นซอกเขาที่สามารถจุดประทีปทั้งกลางวันกลางคืนได้

จากการศึกษาและวิเคราะห์ในเรื่องเสนาสนะทั้ง 5 ชนิดที่ทรงอนุญาตจะต่างกันในรูปทรงของอาคาร เมื่อวิเคราะห์ดูแล้วพบว่าในสมัยพุทธกาล ไม่ได้กำหนดรูปแบบของโบสถ์หรืออาคารเสนาสนะอื่นๆภายในวัดเป็นเหมือนเช่นในปัจจุบันที่มีความเชื่อว่าการสร้างวัดจะต้องมีลักษณะและรูปแบบดังเช่นปัจจุบัน จุดประสงค์เพียงแต่ต้องการให้มีสถานที่ที่ใช้เฉพาะสำหรับการประกอบกิจกรรมของวัดเท่านั้น และมีความเป็นไปได้ว่ารูปแบบของอาคารอาจจะบัญญัติ ให้สอดคล้องตามลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิมในแต่ละท้องถิ่นรวมกับลักษณะของประเพณี วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนในท้องถิ่นนั้น

² สัมภาษณ์ สมชาติ จึงศิริรักษ์, 27 มกราคม 2548

³ ทนงค์ดี รัตนสุนทร, "การศึกษาพระวินัยปิฎกเพื่อเข้าใจแนวความคิดและวิวัฒนาการของพุทธสถานในอินเดีย." (ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543)

ข้อสันนิษฐานถึงที่มาของรูปทรงสถาปัตยกรรมในอดีตจนถึงปัจจุบัน⁴ ที่มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมไทยประเพณี มีการประดับตกแต่งเครื่องยอดของหลังคาต่างๆเช่น ซ้อฟ้า ใบระกา รวยระกา หางหงส์และองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรมต่าง ๆ นั้น น่าจะมีที่มาจากรูปแบบของสถาปัตยกรรมพระมหากษัตริย์พระราชวัง วัง วังเจ้านายและขุนนาง ซึ่งในอดีตมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อมีการสร้างวัดใหม่ถวาย จึงนำต้นแบบลักษณะอาคารพระราชวังเข้าไปใช้เป็นอาคารศาสนาต่างกันเพียง มีการลดทอนรายละเอียดและองค์ประกอบบางอย่างที่มีลักษณะเฉพาะและสงวนศักดิ์ไว้ใช้สำหรับชั้นพระมหากษัตริย์เท่านั้น ซึ่งที่กล่าวมานี้ส่วนมากจะเป็นลักษณะของวัดฝ่ายคามวาสีซึ่งเป็นวัดที่อยู่ในเขตเมือง

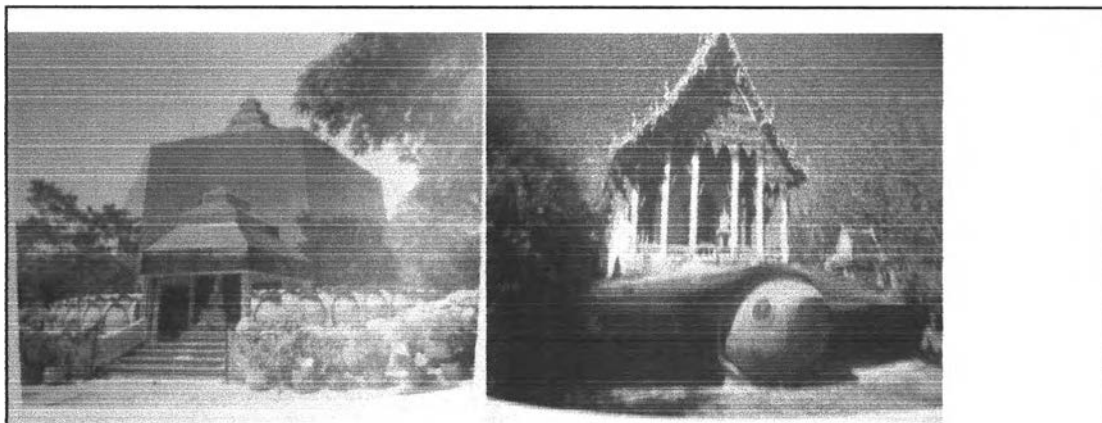
ส่วนประเด็นในเรื่องปัญหาการไม่ยอมรับของสังคมในการสร้างวัดที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ทางด้านสถาปัตยกรรมวัดให้ความเห็นว่าข้อสันนิษฐานแรกที่น่าจะสาเหตุของการมองเป็นว่าเป็นปัญหาในกรณีนี้

- การมองสถาปัตยกรรมวัดในแง่ของการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ เพราะในปัจจุบัน เริ่มเกิดความคิดในการรักและหวงแหนในความเป็นไทยที่นับวันจะเริ่มหายไปจากสังคมไทย ซึ่งสถาปัตยกรรมวัดเป็นอีกหนึ่งอย่างที่สามารถแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยได้อย่างชัดเจน⁵
- ความเชื่อที่ว่าวัดได้ผ่านกระบวนการทางสังคมและปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และวัดสามารถดำรงและรักษาความเชื่อและความศรัทธาอันมาตลอดเวลา จึงทำให้ภาพของวัดในความรู้สึกและความทรงจำของคนไทยเป็นวัดในลักษณะสถาปัตยกรรมไทยประเพณี และไม่ยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพราะเชื่อว่า หากวัดมีลักษณะเปลี่ยนไปอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนา⁶

⁴ สัมภาษณ์ ประชา แสงสายัณห์, 3 กุมภาพันธ์ 2547.

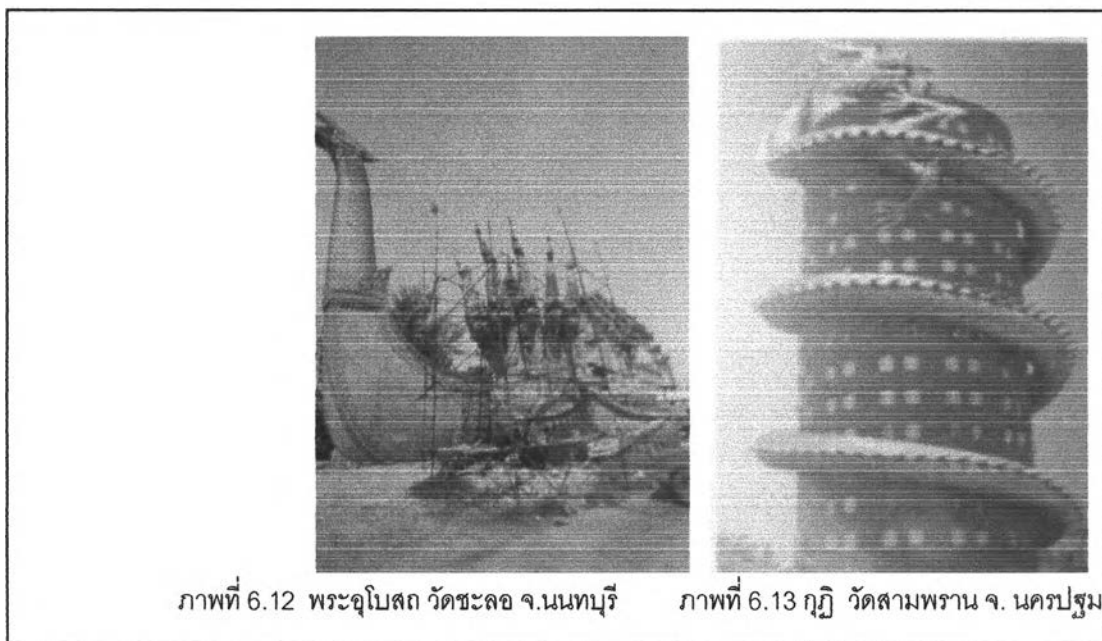
⁵ สัมภาษณ์ สมชาติ จึงศิริรักษ์, 27 มกราคม 2548

ภาพที่ 6.10 พระอุโบสถ วัดสังฆทาน จ.นนทบุรี

ภาพที่ 6.11 พระอุโบสถ วัดหนองเต่า จ. ลพบุรี

ภาพที่ 6.12 พระอุโบสถ วัดชะลอ จ.นนทบุรี

ภาพที่ 6.13 กุฏิ วัดสามพราน จ. นครปฐม

3. ปัญหาเรื่องความไม่เหมาะสมของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ในการก่อสร้างวัดบางพื้นที่โดยเฉพาะในส่วนของวัดต่างจังหวัด มีการก่อสร้างตามลักษณะเป็นแบบไทยประเพณีภาคกลางและนำไปสร้างไว้ที่ภาคอื่น ซึ่งในบางครั้งในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่ชัดเจนนั้นควรจะเป็นการสร้างวัดที่สอดคล้องและมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังเช่น มีการสร้างวัดที่มีลักษณะของภาคกลางไปตั้งที่ภาคเหนือดังที่กล่าวมานี้ส่วนหนึ่งเกิดจากแบบมาตรฐานที่ใช้ในการก่อสร้างวัดของหน่วยรัฐบาล ได้แก่ กรมศิลปากร สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและกรมโยธาธิการและผังเมือง ซึ่งมีการจัดทำขึ้นมาเพื่อบริการให้กับวัดที่ต้องการสร้างใหม่ โดยมีการออกแบบไว้เป็นแบบมาตรฐานแบบ ก และ ข ทางวัดสามารถมายื่นความต้องการและขอรับแบบวัดสามารถนำไปสร้างได้ จึงปรากฏเป็นการสร้างวัดที่มีลักษณะเป็นวัดภาคกลางเกิดขึ้นที่ภูมิภาคอื่น ๆ ดังเช่นในปัจจุบัน แบบมาตรฐานที่มีอยู่ในปัจจุบันประกอบด้วย

- แบบพระอุโบสถ

- ศาลาบำเพ็ญกุศล

- ศาลาการเปรียญ
- หอกลองและหอรฆฆัง
- กุฎีเจ้าอาวาส
- โรงเรียนพระปริยัติธรรม
- กุฎีเรือนแถว
- ห้องสมุดประชาชน
- เมรุ

แบบมาตรฐานของกรมศิลปากรนี้ ออกแบบโดยพระพรหมพิจิตร ซึ่งเป็นแบบที่ใช้สำหรับวัดในภาคกลางเท่านั้น แต่เนื่องจากปัญหาในเรื่องงานออกแบบวัดมาก จึงทำให้ในบางครั้งมีการขอแบบมาตรฐานเพื่อไปใช้ก่อสร้างในเขตภูมิภาคอื่น ซึ่งเกิดเป็นปัญหาในเรื่องของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดัดแปลงมาจากแบบมาตรฐานของกรมศิลปากรมีความแตกต่างกันในรายละเอียดเล็กน้อย

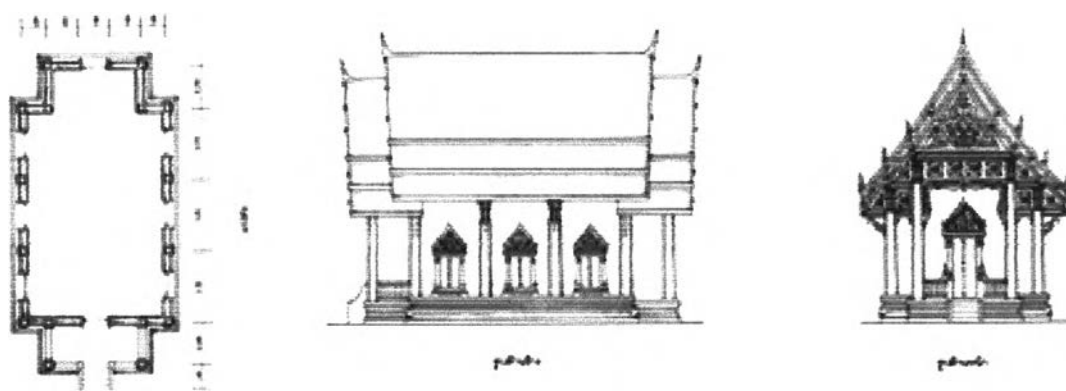
ในปัจจุบันทั้งในหน่วยงานของกรมศิลปากรและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีโครงการที่จะจัดทำแบบมาตรฐาน และแก้ไขแบบมาตรฐานเดิมให้มีความสวยงามและเหมาะสมสอดคล้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแต่ละท้องที่ แต่ละภูมิภาคเพื่อให้เกิดความแตกต่างและความสวยงามที่เหมาะสม แต่เนื่องจากจำนวนบุคลากรน้อยทำให้การดำเนินการในโครงการล่าช้า และยังไม่ทันกับการขออนุญาตสร้างวัดในปัจจุบัน

ตัวอย่างแบบก่อสร้างมาตรฐาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

แบบพระอุโบสถขนาดเล็ก ลักษณะทั่วไป เป็นพระอุโบสถขนาด 3 หน้าต่าง

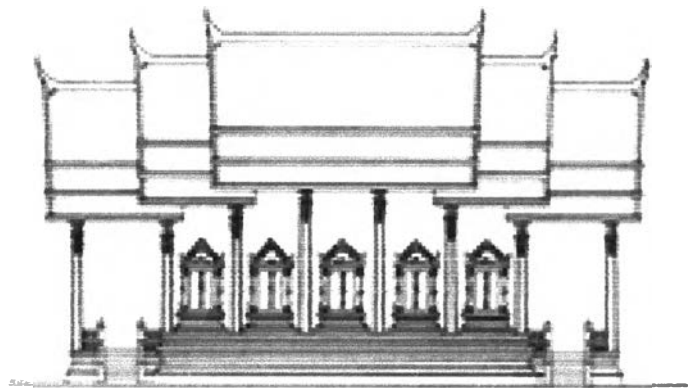
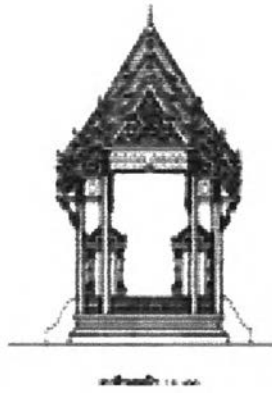
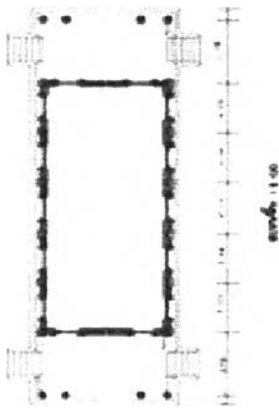
โครงสร้าง คอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคา 2 ชั้น 3 ลด

ขนาด 7.00 x 14.00 ม.

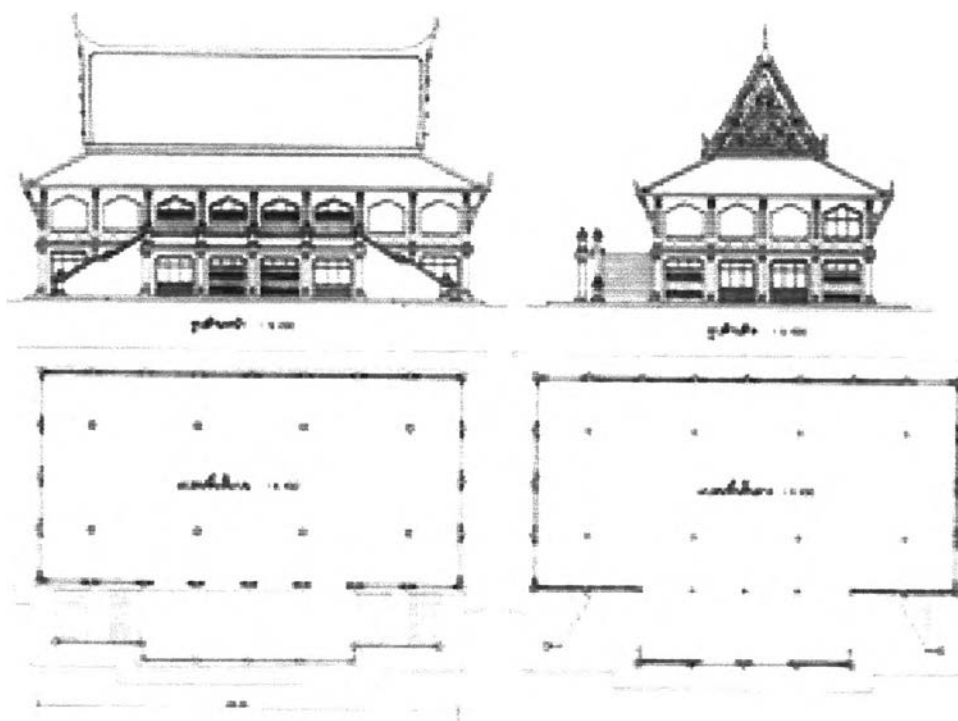
ภาพที่ 6.14 แสดงแบบมาตรฐานโบสถ์ขนาดเล็ก

แบบพระอุโบสถขนาดใหญ่ ลักษณะทั่วไป เป็นพระอุโบสถขนาด 5 หน้าต่าง
 โครงสร้าง คอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคา 3 ชั้น 3 ลด
 ขนาด 6.00 x 21.00 ม.

ภาพที่ 6.15 แสดงแบบมาตรฐานโบสถ์ขนาดใหญ่

แบบศาลาการเปรียญ ลักษณะทั่วไป ศาลา 2 ชั้น บันไดขึ้นนอกอาคาร ด้านหลัง 1 ด้าน
 โครงสร้าง คอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาโครงสร้างไม้หรือเหล็ก
 ขนาด 14.00 x 28.00 ม.

ภาพที่ 6.16 แสดงแบบมาตรฐานของศาลาการเปรียญ

สาเหตุและปัจจัยที่เกิดขึ้นของปัญหา

จากการศึกษาและสัมภาษณ์พบว่า สาเหตุของการมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงมีปัจจัยใหญ่ 3 อย่างคือ

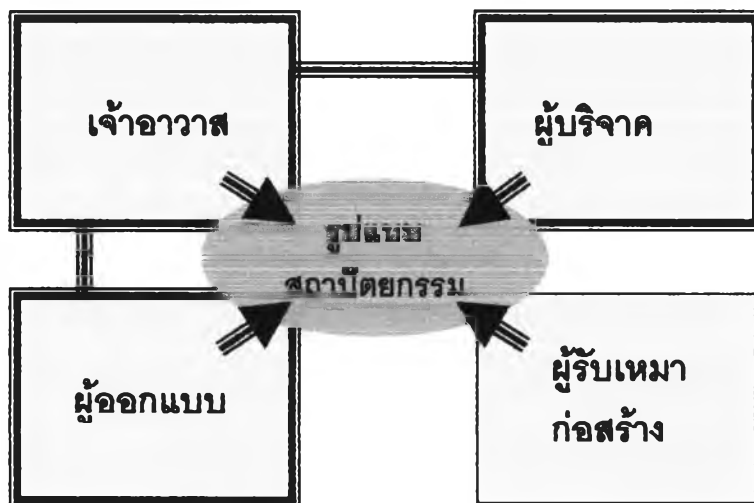
1. เจ้าอาวาส โดยส่วนมากเจ้าอาวาสจะเป็นผู้ควบคุมดูแลและบอกความต้องการกับผู้ออกแบบว่าต้องการอาคารในลักษณะและรูปแบบใด โดยอาจจะได้แบบและแรงบันดาลใจจากวัดอื่นที่ก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว ในบางครั้งการนำแบบจากวัดอื่นมาก็ไม่ถูกต้องและเหมาะสม จึงมีการทำตามมาในแบบที่ผิด หรือนึกคิดขึ้นมาบวกกับความต้องการส่วนตัวโดยในบางครั้งเจ้าอาวาสขาดความรู้ในเรื่องการออกแบบสถาปัตยกรรมวัด มีความต้องการที่จะสร้างให้งดงามวิจิตรตระการตาหรือมีขนาดใหญ่จนเกินไป ทั้งนี้เพื่อสร้างความแปลกตาและดึงดูดให้คนเข้าวัด การก่อสร้างทั้งหมดขึ้นอยู่กับปัจจัยในการก่อสร้างสร้างและความต้องการของผู้บริจาคเงินด้วย ถึงแม้ว่าในบางครั้งเจ้าอาวาสจะมีความรู้แต่ก็อาจจะไม่สามารถขัดความประสงค์ของผู้บริจาคเงินได้

2. ผู้ออกแบบ ผู้ออกแบบวัดเป็นผู้ที่ถ่ายทอดแนวความคิดในการออกแบบไปสู่งานสถาปัตยกรรม ซึ่งผู้ออกแบบนี้ อาจจะเป็นสถาปนิกผู้ที่เรียนโดยตรงในการออกแบบสถาปัตยกรรม หรือเป็นช่างท้องถิ่นผู้ผ่านงานทางด้าน การก่อสร้างวัดจนมีประสบการณ์ที่มีความชำนาญ สามารถออกแบบและประยุกต์งานสถาปัตยกรรมวัดได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในส่วนของผู้ออกแบบนี้ใน

บางส่วนอาจเกิดจาก ผู้ออกแบบไม่มีความรู้ทางด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมวัดอย่างถูกต้อง ทำให้การนำองค์ประกอบหรือการเลือกใช้มาประยุกต์ ตลอดจนการออกแบบสัดส่วนขนาดหรือ รูปทรงต่างๆของอาคาร ออกมาไม่สวยงามและมีความเหมาะสมในลักษณะต่างๆมีลักษณะ ไม่กลมกลืนและเหมาะสมกับวัด หรือในบางครั้งถึงแม้ว่าผู้ออกแบบจะมีความรู้เพียงพอในการ ออกแบบแต่เนื่องจาก ชัดกับความต้องการของเจ้าอาวาสและผู้บริจาคเงินผู้ออกแบบจะไม่มี น้ำหนักพอที่จะคัดค้านและต้องดำเนินการออกแบบตามความต้องการของทางวัดต่อไป

3. ผู้บริจาคเงิน ผู้บริจาคเงินเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผู้บริจาคเงิน อาจจะเป็นผู้เริ่มต้นโครงการก่อสร้างในวัดได้ โดยการก่อสร้างเกิดขึ้นตามความต้องการและ วัตถุประสงค์ของผู้บริจาคเงิน ในบางครั้งความต้องการในการสร้างมีความไม่เหมาะสมและทำให้ เกิดลักษณะอาคารที่เปลี่ยนแปลง โดยมากผู้บริจาคเงินจะมีการปรึกษากับเจ้าอาวาสในการ ก่อสร้าง หากว่าเจ้าอาวาสสามารถแนะนำในการก่อสร้างได้ก็อาจจะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นได้ หรือถ้าในกรณีที่ผู้บริจาคเงินมีความต้องการสูงและเจ้าอาวาสหรือผู้ออกแบบไม่สามารถแนะนำ และคัดค้านได้ก็อาจมีปัญหาก่อสร้างดังที่เห็นในปัจจุบัน

4. ผู้รับเหมาก่อสร้าง ในปัจจุบันทางวัดมักจะใช้ผู้รับเหมาก่อสร้างเป็นช่างท้องถิ่นใน พื้นที่ซึ่งเคยผ่านงานการก่อสร้างวัดมาแล้ว แต่ในบางครั้งช่างท้องถิ่นที่ผ่านงานมาแล้วหากจริง ทำให้การก่อสร้างของวัดบางวัดที่ใช้ช่างไม่มีประสบการณ์เพียงพอ ทำให้การก่อสร้างออกแบบผิด รูปแบบออกไป

ผังภาพที่ 6.2 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อการออกแบบสถาปัตยกรรมวัด

6.2.1.6 ปัญหาด้านภูมิทัศน์

1. ปัญหาการขาดความร่วมมือในบริเวณวัด วัดในอดีตมีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นปกคลุมด้วยไม้ดอกและไม้ใบเป็นสถานที่สงบเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรมของสงฆ์และ พุทธศาสนิกชน ในระยะหลังวัดต่างๆได้มีการตัดต้นไม้บางส่วนเพื่อนำที่ดินไปใช้ประโยชน์

ทางด้านอื่น ทำให้วัดบางแห่งขาดความร่มรื่น กลายเป็นสภาพป่าคอนกรีตไม่ต่างจากอาคารทั่วไป การปลูกต้นไม้ภายในวัดน่าจะมีการปลูกต้นไม้ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาด้วย อย่างเช่น การปลูกต้นไม้ที่มีอยู่ในพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าต้นโพธิ์ หรือต้นสาละ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างบรรยากาศที่เกี่ยวข้องกับศาสนาแล้ว ยังเป็นการช่วยอนุรักษ์พันธุ์ไม้ที่หายากด้วย⁷

2. การจัดแต่งภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดมักไม่ค่อยได้รับความสนใจ การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมภายในบริเวณวัด เช่น ป้ายชื่อวัด ป้ายชี้ทาง โคมไฟ ถึงขยะ ลานจอดรถและห้องสุขาหรือแม้กระทั่งการสร้างฌาปนสถานขึ้นในบริเวณวัดก็ควรคำนึงถึงรูปแบบให้เสริมแต่งภูมิทัศน์ของบริเวณวัดให้สวยงามยิ่งขึ้น ไม่ใช่สร้างขึ้นมาแล้วเป็นสิ่งทำลายภูมิทัศน์ ควรจะคำนึงถึงรูปแบบให้เสริมแต่งภูมิทัศน์ของบริเวณวัดให้สวยงามยิ่งขึ้น ไม่ใช่สร้างขึ้นมาแล้วกลับกลายเป็นสิ่งทำลายภูมิทัศน์ไปโดยรวม

สาเหตุและปัจจัยที่เกิดขึ้นของปัญหา

เกิดจากการข้ามปัญหาโดยรวมที่เกิดขึ้น โดยทางวัดมักเน้นแก้ปัญหาเล็กๆตามจุดต่างๆประกอบกับการพัฒนาวัดในปัจจุบัน มีในเรื่องของวัตถุและพุทธพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้อง มากจนจะต้องมีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยไม่ได้หันกลับมาคำนึงถึงความเหมาะสมและความกลมกลืนของสภาพวัดในปัจจุบัน

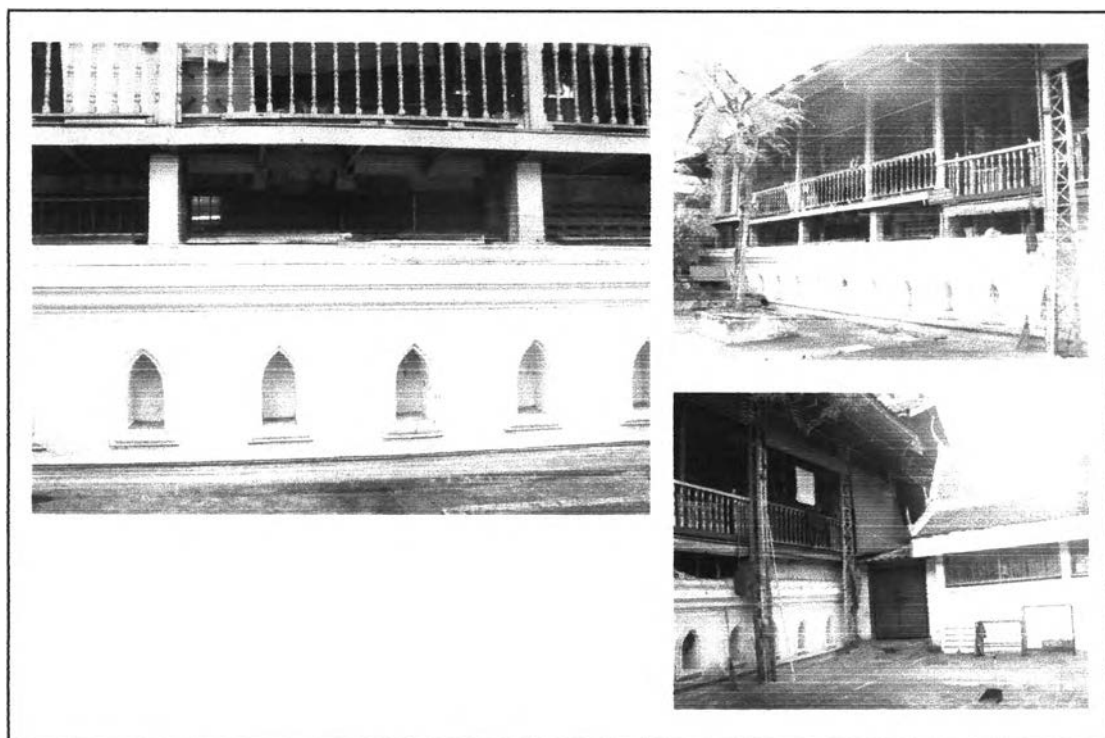
6.2.2 ปัญหาที่เกิดขึ้นช่วงการก่อสร้างโครงการ

6.2.2.1 ปัญหาทางด้านการก่อสร้าง จากการศึกษาข้างต้นช่วงระยะเลาระหว่างการก่อสร้างนั้น จะเกิดปัญหาในกลุ่มของผู้รับเหมาก่อสร้างที่ไม่เคยผ่านงานการก่อสร้างวัดมาก่อน จึงไม่รู้ในองค์ประกอบและรายละเอียดต่างๆการก่อสร้างจึงเป็นการก่อสร้างเท่าที่จะทำได้ไม่มีหลักการที่ถูกต้อง หรือผู้ก่อสร้างไม่มีความรู้พอที่จะอ่านแบบและไม่สามารถก่อสร้างให้ได้ตรงตามแบบ อีกทั้งในเรื่องของในโครงการจากผู้ควบคุมงานที่มีความรู้และประสิทธิภาพพอในการควบคุมและดูแล

6.2.2.2 ปัญหาเรื่องมาตรฐานความปลอดภัย จากการศึกษาขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้างวัดและอาคารทางศาสนาในปัจจุบันพบว่า ในการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวัดนั้นไม่ต้องมีการขออนุญาตดังเช่นอาคารทั่วไป ด้วยเหตุนี้ทางวัดจึงมีอิสระในการก่อสร้างซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียต่างๆตามมา ในกรณีการก่อสร้างของวัดขนาดเล็กตามชนบทมักจะมีปัญหาในเรื่องของโครงสร้างสถาปัตยกรรม เนื่องจากไม่มีช่าง ผู้ออกแบบหรือวิศวกรที่มี

⁷ สัมภาษณ์, พระมหาสมชาย วัทนาขวง 17 กุมภาพันธ์ 2549

ความรู้เพียงพอและออกแบบคำนวณโครงสร้างที่ถูกต้องและเหมาะสมได้ ถึงแม้จะใช้ช่างหรือผู้รับเหมาท้องถิ่นที่มีความชำนาญและประสบการณ์ในการก่อสร้างวัดมาก ก็ยังไม่สามารถรับรองความปลอดภัยในการก่อสร้างได้ จากสถิติสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพบว่าการก่อสร้างอาคารของวัดในเขตชนบท 20% เกิดปัญหาทางด้านโครงสร้างชำรุดเสียหาย ถึงแม้จะไม่รุนแรงถึงขั้นพังร้าวถล่มลงมา แต่ก็มีปัญหาทางด้านความปลอดภัยของคอนกรีตซึ่งมีความเสี่ยงสูงมากทางด้านความปลอดภัย

ภาพที่ 6.17 แสดงการการต่อเติมอาคารผิดโครงสร้าง วัดปทุมวนาราม จ.กรุงเทพฯ

สาเหตุและปัจจัยที่เกิดขึ้นของปัญหา

การไม่มีกฎหมายควบคุมอาคารทางด้านการก่อสร้างโดยเฉพาะ ไม่มีการเซ็นรับรองแบบในการก่อสร้าง จึงทำให้ขั้นตอนการดำเนินการไม่รัดกุมเท่าที่ควร ผู้รับเหมาก่อสร้างขาดประสบการณ์ในการก่อสร้างงานประเภทวัด

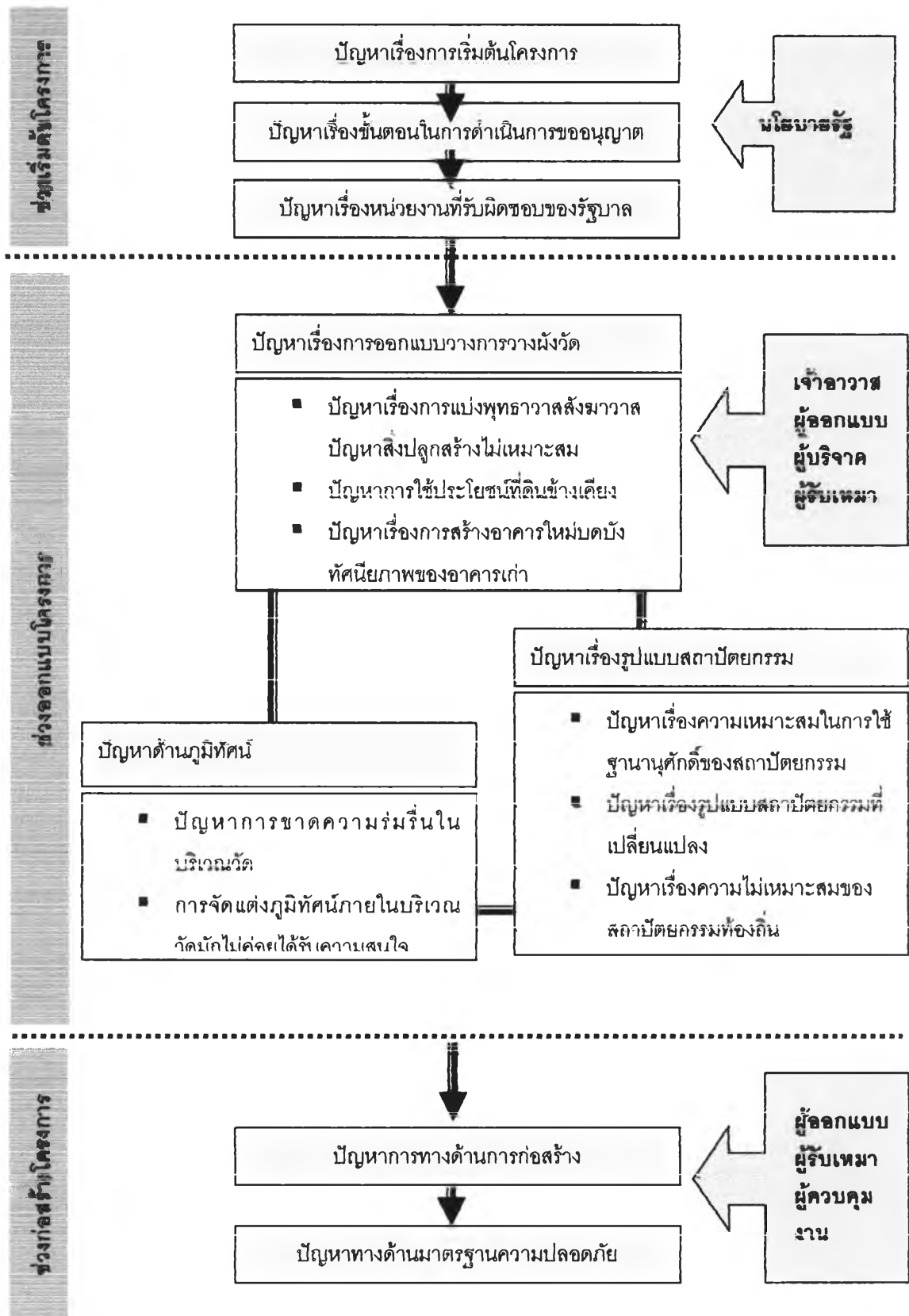

ภาพที่ 6.18 แสดงการก่อสร้างโบสถ์ วัดหัวลำโพง จ. กรุงเทพฯ

ปัจจัยที่มีผลต่อโครงการก่อสร้างอาคารทางศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดโครงการการก่อสร้างคือ

1. รางวัลวัดพัฒนาดีเด่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
 2. การขอพระราชทานเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ของสงฆ์
- สามารถดูรายละเอียดได้จาก ภาคผนวก ข

สรุปปัญหาและสาเหตุของปัญหาในโครงการออกแบบและก่อสร้างวัด

ผังภาพที่ 6.3 แสดงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในโครงการออกแบบและก่อสร้างวัด

6.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษาและการสัมภาษณ์

จากการศึกษาขั้นตอนในการดำเนินการโครงการออกแบบก่อสร้างวัดในปัจจุบันพบ ปัญหาที่เกิดขึ้น ปัจจัยและสาเหตุของปัญหาในแต่ละขั้นตอน ผู้วิจัยจึงศึกษาหาแนวทางความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาโดยศึกษาจากความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการและเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านสถาปัตยกรรมไทยบวกกับการศึกษาความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา

ข้อเสนอแนะโดยรวมของโครงการออกแบบและก่อสร้างวัดนั้น จากการศึกษาและการสัมภาษณ์ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญทางด้านสถาปัตยกรรมไทยและผู้ปฏิบัติวิชาชีพที่เกี่ยวข้องในโครงการนั้น มีความเห็นว่า “ควรจะมีการควบคุมการก่อสร้างอาคารทางศาสนา” โดยอาจจะมีการแยกกฎหมายออกมาจากกฎหมายเดิม เป็นการออกกฎหมายใหม่เพื่อใช้บังคับการก่อสร้างอาคารทางศาสนาโดยเฉพาะ หรืออาจจะแทรกตามกฎหมายเดิมที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร 2522 หรือกฎหมายเดรสมาคม ในเรื่องของการควบคุมการก่อสร้างนั้น ควรจะควบคุมในเรื่องของโครงสร้างความปลอดภัยของอาคาร ต้องมีการตรวจแบบและเซ็นชื่อรับผิดชอบในส่วนของงานวิศวกรรมการก่อสร้างดังเช่นอาคารทั่วไปที่ต้องบังคับใช้ต้องขออนุญาตการก่อสร้างตาม พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร 2522 ส่วนในเรื่องของลักษณะและรูปแบบสถาปัตยกรรมนั้น ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมทางด้านกฎหมาย เพราะไม่สามารถบอกได้ว่าแบบนี้ดีหรือไม่ดีอย่างไร ถูกหรือผิดอย่างไร แต่ในทางการควบคุมแล้วควรจะมีการส่งแบบเพื่อพิจารณาด้วยรูปแบบและควรให้มีคณะกรรมการผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญ ทางด้านต่างๆเป็นผู้พิจารณา

ข้อเสนอแนะในแต่ละขั้นตอนและปัญหา ดังต่อไปนี้

- ปัญหาเรื่องการเริ่มต้นโครงการ
- ปัญหาเรื่องขั้นตอนในการดำเนินการขออนุญาต
- ปัญหาเรื่องหน่วยงานความรับผิดชอบของรัฐบาล
- ปัญหาเรื่องการออกแบบและการวางผังวัด
- ปัญหาเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรม
- ปัญหาด้านสภาพภูมิทัศน์ของวัด
- ปัญหาด้านโครงสร้างความมั่นคงและความปลอดภัย

1. ปัญหาเรื่องการเริ่มต้นโครงการ

ข้อเสนอแนะสำหรับปัญหานี้คือในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ ซึ่งปัญหาในปัจจุบันคือการไม่ทราบขอบเขตความรับผิดชอบของหน่วยงานที่จะดูแลในเรื่องของวัดที่ราชอาณาจักร เป็นหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่จะต้องมีนโยบายในการประชาสัมพันธ์เพื่อแจ้งความเปลี่ยนแปลงให้กับบุคคลทั่วไปและบุคคลในพระพุทธศาสนาทราบ และทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงจะต้องมีการประสานกับเครือข่ายและองค์กรทางศาสนาที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ทราบถึงการดำเนินการและข่าวสารต่างๆจากสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

2. ปัญหาเรื่องขั้นตอนในการดำเนินการขออนุญาต

ในเรื่องของปัญหานี้สืบเนื่องมาจากปัญหาแรกซึ่งเป็นขั้นตอนการติดต่อกับ หน่วยงานรัฐบาล คือขั้นตอนในการดำเนินการขั้วซัอนและล่าช้า เนื่องจากในปัจจุบันการดำเนินการต่างมุ่งเข้าหาส่วนกลางเพียงแห่งเดียว คือสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติพุทธมณฑลจังหวัดนครปฐม ข้อเสนอแนะสำหรับปัญหานี้ คือ

1. เสนอให้มีการกระจายอำนาจและหน้าที่ การควบคุมและดูแลเรื่องจากเดิมทุกอย่างจะต้องส่งมายังส่วนกลางเท่านั้น ตั้งแต่ในขั้นตอนเริ่มต้นจนขั้นตอนสุดท้ายไม่ว่าจะเป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องเล็ก มาเป็นแยกกระจายอำนาจมาในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ซึ่งในปัจจุบันก็มีโครงข่ายของสำนักพุทธนี้กระจายอยู่แทบทุกจังหวัดในประเทศไทย ในการดำเนินการหรือขอคำปรึกษาในการก่อสร้างต่างๆ ทางวัดต่างจังหวัดที่ห่างไกลไม่สะดวกกับการเดินทางเข้ามาติดต่อ สามารถติดต่อและประสานงานกับทางสำนักพุทธฯจังหวัดได้ โดยทางสำนักงานควรจะมีบุคลากรที่สามารถให้ความรู้และคำปรึกษาได้

2. เสนอให้เพิ่มฝ่ายออกแบบและก่อสร้างในโครงสร้างงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เพื่อรองรับกับการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับงานออกแบบและก่อสร้าง

3. ปัญหาเรื่องหน่วยงานในความรับผิดชอบทางรัฐบาล

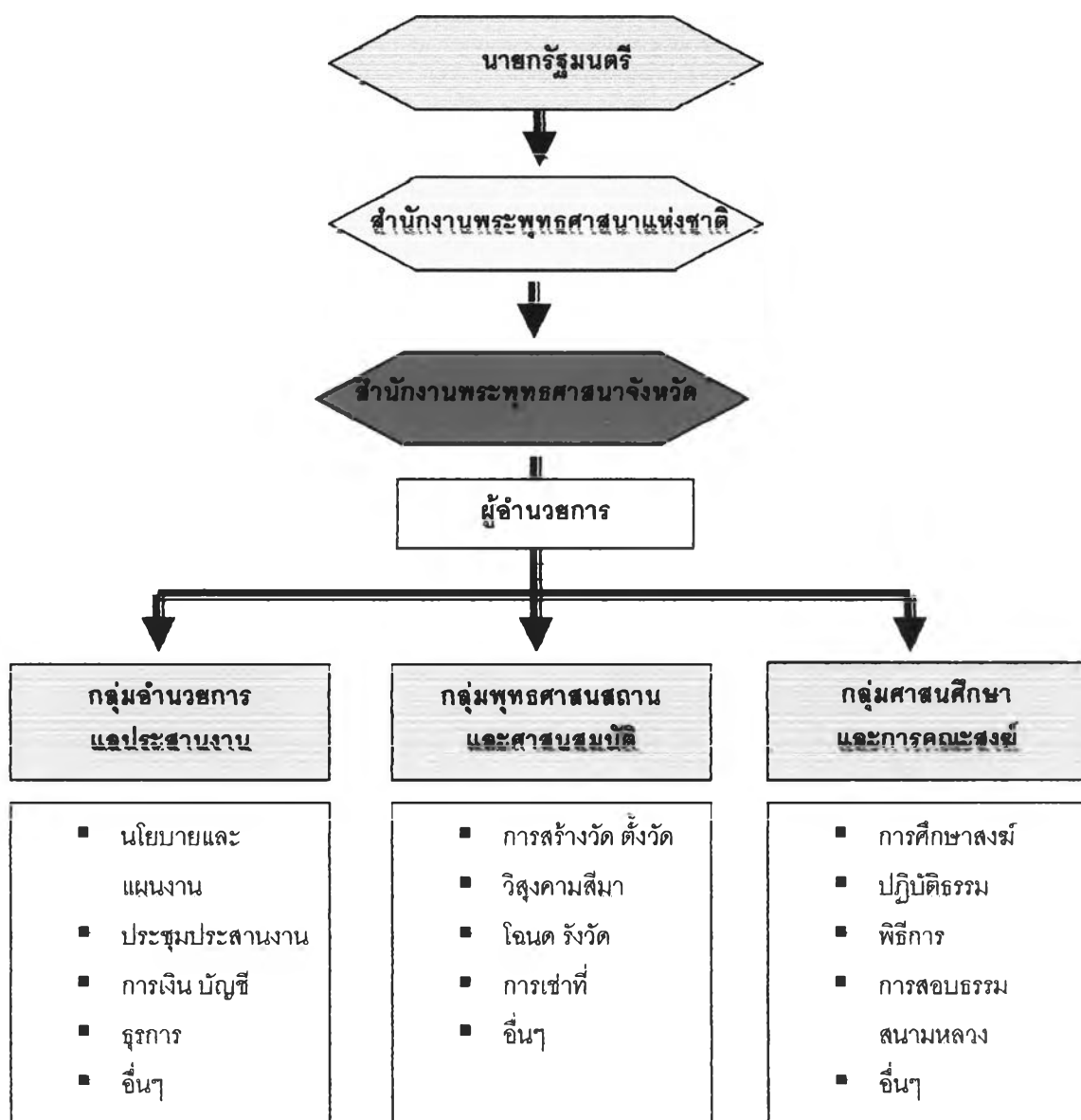
ปัญหาในเรื่องนี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับระบบการบริหารงานราชการของรัฐบาล ขึ้นอยู่กับนโยบายและการวางผังโครงสร้างงาน ปัญหาโดยตรงคือจำนวนบุคลากรในหน่วยงานที่จะต้องให้บริการเกี่ยวกับโครงการที่เกี่ยวข้องกับวัดทั้งหมด มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอกับจำนวนงานที่ได้รับข้อเสนอแนะ จึงต้องแก้ไขในเรื่องของนโยบายของทางภาครัฐ ซึ่งจะต้องให้หลายๆหน่วยงานกระตุ้นและส่งเรื่องไปเพื่อปรับแตงนโยบายและขอจำนวนบุคลากรในหน่วยงานให้เพิ่มขึ้น และมีจำนวนเพียงพอกับงานทั้งหมดที่ได้รับ

1. เสนอแนะเพิ่มบุคลากรในฝ่ายออกแบบและก่อสร้างสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในปัจจุบันมีสถาปนิกในหน่วยงานเพียงแคหนึ่งคนและเป็นสถาปนิกทางด้านออกแบบอาคารและ

สถาปัตยกรรม และจากข้อมูลประเภทของงานที่เข้าในสำนักพุทธฯ นั้นพบว่าไม่ได้มีแต่งานออกแบบและก่อสร้างเท่านั้น ยังพบว่าม้งานประเภทวางผัง ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของวัดและงานทางด้านการบูรณะซ่อมแซมอาคารเก่า ถึงแม้ว่าสำนักพุทธฯ จะไม่ได้ดูแลวัดที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่ยังมีวัดเก่าเป็นจำนวนมากเข้ามาขอคำปรึกษาทางด้านการอนุรักษ์อาคารดังนั้น จะเสนอให้มีสถาปนิกเพิ่มซึ่งได้แก่ ภูมิสถาปนิกและสถาปนิกที่ทำงานทางด้านการอนุรักษ์

2. เพิ่มบุคลากรในหน่วยของสำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากรให้เพียงพอกับงานที่ได้รับ

3. เสนอแนะให้มีสถาปนิกและวิศวกรประจำ หรือเป็นสถาปนิกอาสาเพื่อประจำฝ่ายออกแบบและก่อสร้าง ของสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด

ผังภาพที่ 6.4 แสดงโครงสร้างการบริหารงานของสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด

4. ปัญหาเรื่องการออกแบบและการวางผังวัด

- ปัญหาเรื่องการแบ่งเขตพุทธาวาสสังฆาวาสไม่ชัดเจน
- ปัญหาสิ่งปลูกสร้างไม่เหมาะสม
- ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียง
- ปัญหาเรื่องความหนาแน่นของอาคาร
- ปัญหาเรื่องการสร้างอาคารใหม่บดบังทัศนียภาพของอาคารเก่า

ปัญหาเรื่องการออกแบบและการวางผังวัดนั้น สามารถแบ่งความสำคัญได้ใน 2 ประเด็น คือ ปัญหาที่มีผลกระทบในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นั่นคือในปัญหาเรื่องความหนาแน่นของอาคาร อาจจะทำให้สภาพแวดล้อมไม่ดี หรือเป็นอุปสรรคในการกู้ภัยและช่วยชีวิต ข้อเสนอแนะในการแก้ไขดังกล่าวคือ ให้มีการส่งผังที่ใช้ในการก่อสร้างซึ่งแสดงตำแหน่งของที่ตั้งอาคารเดิมและตำแหน่งที่ตั้งอาคารใหม่ เพื่อขออนุมัติในการก่อสร้าง

5. ปัญหาเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรม

- ปัญหาเรื่องความเหมาะสมในการใช้ฐานานุศักดิ์ของสถาปัตยกรรม
- ปัญหาเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลง
- ปัญหาเรื่องความไม่เหมาะสมของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น

ปัญหาเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรมนี้ ถึงแม้ว่ายังจะเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ถึงลักษณะและรูปแบบที่ใช้ในการก่อสร้างว่าจะต้องมีลักษณะและรูปทรงอย่างไร การก่อสร้างในลักษณะใดถูกหรือผิดหรือมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เนื่องจากไม่มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้รูปแบบของสถาปัตยกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับการดำเนินชีวิตและความต้องการของสังคมในขณะนั้น ในเรื่องของสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงและมีการก่อสร้างผิดรูปแบบและไม่เหมาะสมนั้น ต้องให้สังคมเป็นผู้ตัดสินว่ายังอยู่ในขอบเขตที่สังคมพอจะรับได้หรือไม่ ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้เป็นเพียงการกำกับดูแลในเบื้องต้นเท่านั้น โดยมีการเสนอดังนี้

1. เสนอแนะให้มีขั้นตอนการส่งแบบเพื่อพิจารณารูปแบบสถาปัตยกรรม

2. เสนอแนะให้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านงานสถาปัตยกรรมไทย และกลุ่มผู้ปฏิบัติวิชาชีพเพื่อให้มีการพิจารณารูปแบบสถาปัตยกรรมก่อนการก่อสร้างโดยไม่ถึงขั้นมีการเซ็นรับรองหรือเซ็นควบคุมเหมือนในขั้นตอนของการขออนุญาตในเรื่องของความปลอดภัยและโครงสร้าง โดยในรายละเอียดเสนอแนะให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณารูปแบบทางสถาปัตยกรรม

คณะกรรมการท้องถิ่น

เป็นคณะกรรมการที่ดูแลในส่วนภูมิภาค นอกเหนือจากกรุงเทพฯ-ปริมณฑล ซึ่งเสนอแนะให้ตั้งขึ้นให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของการแบ่งเบาภาระและหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติส่วนกลาง(กรุงเทพฯ-ปริมณฑล) โดยให้ขั้นตอนในการส่งแบบเพื่อพิจารณาไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นผู้พิจารณาร่วมกับมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานหลักในการดูแล และแต่งตั้งหน่วยงานส่วนต่างๆขึ้นเป็นคณะกรรมการพิจารณาสามารถคัดค้านและแนะนำในกรณีที่จะมีปัญหาก่อเกิดขึ้นได้ สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีที่คณะกรรมการชุดนี้ไม่สามารถตัดสินใจได้ ก็จะส่งเรื่องมาที่ส่วนกลางเพื่อให้คณะกรรมการชุดใหญ่พิจารณาต่อไป

คณะกรรมการส่วนกลาง

เป็นคณะกรรมการที่ดูแลในส่วนกลาง คือเขตกรุงเทพฯ-ปริมณฑล โดยให้ขั้นตอนในการส่งแบบเพื่อพิจารณาไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้พิจารณาร่วมกับมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานหลักในการดูแล และแต่งตั้งหน่วยงานส่วนต่างๆขึ้นเป็นคณะกรรมการพิจารณา สามารถคัดค้านและแนะนำในกรณีที่จะมีปัญหาก่อเกิดขึ้นได้

หมายเหตุ : คณะกรรมการชุดนี้ไม่มีการตั้งชัดเจนและแน่นอนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการเพื่อพิจารณาให้เหมาะสมกับปัญหาที่เกิดขึ้น

3. เสนอแนะขั้นตอนในการดำเนินการขออนุญาตตั้งแสดงในขั้นตอนการดำเนินการ

4. เสนอแนะให้มีการเพิ่มเติมข้อปฏิบัติของสงฆ์ในเรื่องของการดำเนินการขออนุญาต เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินโครงการ โดยเพิ่มในส่วนขอระเบียบ คำสั่ง ที่ออกความตามกฎมหาเถรสมาคม เพื่อเป็นการกำกับดูแลให้สงฆ์ปฏิบัติตามขั้นตอนในการดำเนินการต่างๆพร้อมกับมีบทลงโทษ

6. ปัญหาด้านภูมิทัศน์

- ปัญหาการขาดความร่วมมือในบริเวณวัด
- การจัดแต่งภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดมักไม่ค่อยได้รับความสนใจ

ปัญหาในเรื่องของสภาพแวดล้อมนี้ เสนอแนะว่าให้ทางวัดจัดการในเรื่องระบบการบริหารจัดการให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเสนอแนะให้ผู้ออกแบบมีความรู้ในเรื่องของพันธุ์ไม้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาด้วย เพื่อเป็นการช่วยในเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์ไม้และเผยแพร่ความรู้

7. ปัญหาการทางด้านการก่อสร้าง

ปัญหาในเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับผู้รับเหมาก่อสร้างไม่มีความรู้เพียงพอ หรือไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน ต้องยอมรับว่าในปัจจุบันจะหาผู้รับเหมาที่มีประสบการณ์ยาก ดังนั้นขอเสนอแนะนี้จึงเน้นไปที่ผู้ควบคุมงานก่อสร้าง คือในการก่อสร้างควรจะต้องมีผู้ควบคุมงานก่อสร้างที่สามารถอ่านแบบได้ และมีความเข้าใจในงานก่อสร้างวัดพอสมควร

8. ปัญหาทางด้านมาตรฐานความปลอดภัย

ปัญหาทางด้านมาตรฐานความปลอดภัยนั้น คือการก่อสร้างที่ไม่ได้มาตรฐานมีความเสี่ยงต่อการชำรุดและการพังทลาย ผลต่อชีวิตและทรัพย์สิน จึงเสนอให้มีการขออนุญาตก่อการก่อสร้าง โดยจะต้องมีวิศวกรเซ็นรับรองความปลอดภัย ส่วนหน่วยงานที่รับผิดชอบและดูแลในเรื่องนี้ เสนอให้เป็น หน่วยงานท้องถิ่นของรัฐแต่ละพื้นที่เป็นผู้ดูแลและอนุมัติในเรื่องของการก่อสร้าง และบุคลากรในแต่ละท้องถิ่นที่เพียงพอสามารถจะดูแลอาคารศาสนาเพิ่มขึ้นได้

6.4 การศึกษาความเป็นไปได้ของข้อเสนอแนะโครงการ

■ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หมวดที่ 2 มหาเถรสมาคม

มาตรา 15 ตี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- (2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผย

แผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

- (4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา 15 จัตวา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย และเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุ และสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา และการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้⁸

จากการศึกษา พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หมวดที่ 2 มหาเถรสมาคม พบว่ามีความเป็นไปได้ ตามข้อเสนอแนะให้มีการกำกับดูแลในขั้นตอนของการส่งแบบตามขั้นตอนที่นำเสนอ จากการสัมภาษณ์ความเห็นของพระภิกษุสงฆ์ ระดับเจ้าอาวาสและพระสังฆาธิการหลายท่าน ให้ความเห็นว่าจะมีการตรากฎหมายมหาเถรสมาคม หรือระเบียบและคำสั่งเพื่อการปฏิบัติการในการขออนุญาต ให้มีความหนักแน่นและจริงจังมากขึ้น โดยสงฆ์ส่วนใหญ่จะต้องปฏิบัติตาม

■ การปกครองคณะสงฆ์⁹

การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้นจะมีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชา วัด และพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีมาตราในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องดังนี้

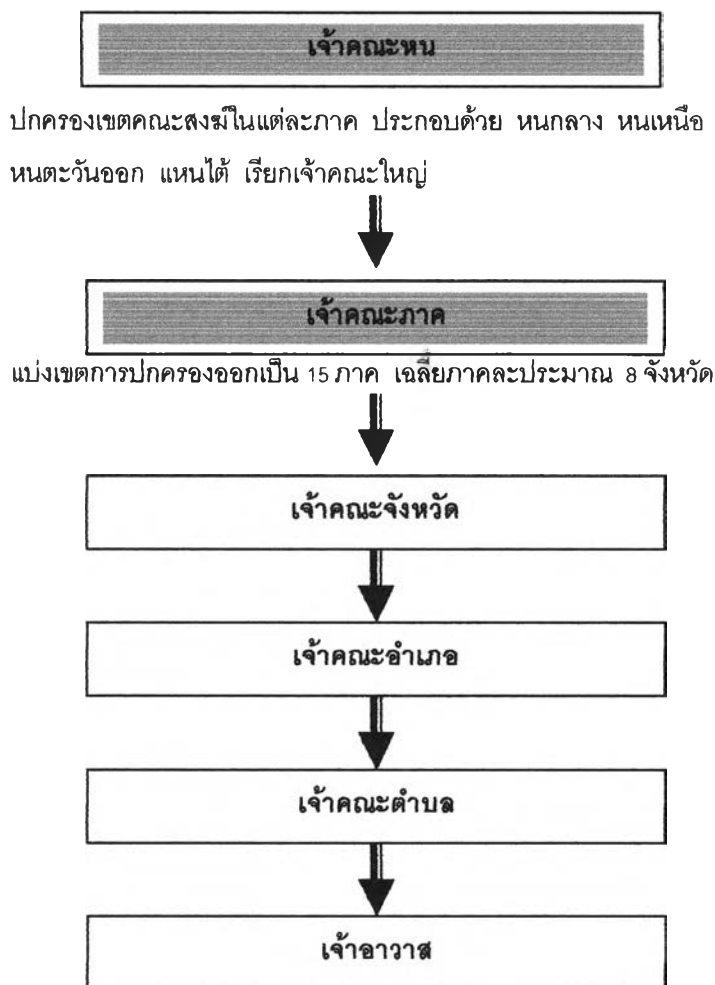
⁸ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หมวดที่ 2 มหาเถรสมาคม

⁹ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 พ.ศ. 2541 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ได้จัดแบ่งเขตปกครองดังนี้

- 1) ภาค 2) จังหวัด 3) อำเภอ 4) ตำบล

จำนวนและเขตปกครองดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ระบุไว้กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 14 พ.ศ.2535 ว่าด้วยจำนวนและเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้น ตาม ลำดับดังต่อไปนี้ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล

ผังภาพที่ 6.5 แสดงลำดับการปกครองคณะสงฆ์

■ ศึกษาอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค-จังหวัด-อำเภอ-ตำบล

- 1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

- 2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี
- 3) ระวังอธิกรณ์วินิจัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้น เจ้าคณะอำเภอ แกไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ
- 4) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย
- 5) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

จากการศึกษาอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะในแต่ละระดับแล้ว พบว่าในข้อที่ 2 ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี ซึ่งในเรื่องของการสาธารณูปการนั้น เป็นเรื่องของการก่อสร้างสถาปัตยกรรมโดยตรง ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจะต้องกำกับและดูแล เพียงแต่ว่าในทางปฏิบัติจริง อาจจะไม่จริงจังพอ จึงมีความเป็นไปได้ที่จะเสนอให้มีประกาศหรือระเบียบ เป็นหน้าที่ในการดำเนินการดูแลตามขั้นตอนที่เสนออย่างจริงจัง อยู่ในรูปแบบของประกาศ คำสั่ง หรือระเบียบของมหาเถรสมาคม หรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามแต่เห็นสมควร